

BEZPIECZNY
UCZEŃ

LESZEK STANISŁAW
LESIŃSKI

**PROGRAM NAUCZANIA PRZEDMIOTU
EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA
III etap edukacyjny – zakres podstawowy**

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – Anna Kasperska-Gochna
Recenzja merytoryczna – Arkadiusz Wójcik
Katarzyna Witkowska
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak
dr Beata Rola

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	4
II. MATERIAŁ NAUCZANIA	9
III. Dział I – Bezpieczeństwo państwa.	11
IV. Dział II – Przygotowanie do działań ratowniczych w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń.	19
V. Dział III – Podstawy pierwszej pomocy.	31
VI. Dział IV – Edukacja zdrowotna.	41
VII. Korelacja międzyprzedmiotowa	49
VIII. Obudowa dydaktyczna	50
IX. Ewaluacja programu.	68
X. Zalecana literatura do przedmiotu	70

I. WSTĘP

Nazwa przedmiotu: Edukacja dla bezpieczeństwa

Etap edukacyjny: III etap edukacyjny – zakres podstawowy

Typ szkoły: Liceum ogólnokształcące

Adresat: uczniowie pierwszego roku nauki

Podstawa programowa

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 marca 2018 r. Poz. 467 (Dz.U. Poz.467, 2018) (dalej Podstawa programowa).

Założenia metodyczne do programu

1. Przyjęta koncepcja – program przedmiotowy o układzie spiralnym oparty na założeniach teoretycznych konstruktywistycznej teorii nauczania – uczenia się z ukierunkowaniem programu na nauczaniu umiejętności praktycznych w układzie przyczynowo skutkowym.
2. Uzasadnienie przyjętych założeń metodycznych.

a) zasadność oparcia programu o zasady konstruktywizmu dydaktycznego.

W konstruktywistycznej teorii nauczania – uczenia się akcentowana jest aktywność uczącego się, w wyniku której buduje swoją rzeczywistość. Uczący się aktywnie konstruuje własną wiedzę, jest budowniczym struktur własnej wiedzy, a nie jedynie rejestratorem informacji przekazanych przez nauczyciela (S. Dylak, za Lunenburg F.C. 1980)

Wybrane cechy konstruktywizmu dydaktycznego:

- akcentowana jest aktywność uczącego się, w wyniku której buduje swoją rzeczywistość,
- podkreśla przede wszystkim aktywność jednostki w zdobywaniu wiedzy,

- zdobywanie wiedzy jest procesem, który odbywa się w ciągłej interakcji z otoczeniem i konfrontacji z samym sobą.

Nauczyciel według konstrukttywizmu w edukacji powinien inspirować i akceptować autonomię uczniów oraz ich inicjatywy w uczeniu się. Także stwarzać klimat i inspirować uczących się do stawiania pytań, do projektowania działań, które odpowiadałyby na te pytania. Nauczyciel konstruktystyczny interesuje się, próbuje poznać rozumienie pojęć przez uczniów, zanim przedstawi im własne rozumienie danych pojęć. Takie postępowanie sprzyja rozwijaniu odpowiedzialności za własne uczenie się. Pozwala to uczniowi na budowanie własnego rozumienia badanych zagadnień, formułowanie uogólnień, by móc konfrontować je z innymi opiniami. Angażuje uczących się w doświadczenia, mogące powodować konflikty z przyjętymi przez nich założeniami. Pielęgnuje naturalną ciekawość uczniów jako najcenniejszy motyw samodzielnego uczenia się. W edukacji konstruktystycznej mówi się o teachable moments – czyli krytycznych momentach w uczeniu się, czy raczej sposobnych momentach do uczenia się. To są właśnie te momenty zaciekawienia, które prowadzą uczniów do zdobywania pokładów nowej wiedzy (tamże).

Uwarunkowania programowe oraz zasady dydaktyczne są zbieżne z założeniami konstruktystycznej teorii nauczania – uczenia się, ponieważ wskazują na:

- obowiązek uzyskania w procesie nauczania kompetencji kluczowych zdefiniowanych w Europejskich Ramach Odniesienia jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji:
 - porozumiewanie się w języku ojczystym,
 - porozumiewanie się w językach obcych,
 - kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne,
 - kompetencje informatyczne,
 - umiejętność uczenia się,
 - kompetencje społeczne i obywatelskie,
 - inicjatywność i przedsiębiorczość,
 - świadomość i ekspresja kulturalna,
 - umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł,
 - nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania,
 - umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych,
- obowiązek realizacji celów z Podstawy programowej związanych z Edukacją dla bezpieczeństwa, określonych, w szczególności jako:
 - przygotowanie uczniów teoretycznie i praktycznie do właściwego zachowania oraz odpowiednich reakcji w sytuacjach trudnych i kryzysowych, stwarzających zagrożenie dla zdrowia i życia,

- konieczność kształcenia właściwych postaw i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa rozumianego jako:
 - obszar wiedzy, który objaśnia działanie mechanizmów rządzących zapewnieniem ładu, porządku, stabilności społeczności ludzkich, towarzyszących temu koncepcji, metod, form postępowania. Trzeba ten obszar rozpatrywać w kontekście sztuki umiejętności skutecznego działania i radzenia sobie poszczególnych jednostek w sytuacjach określonych zagrożeń.
- obowiązek zapewnienia innych niż lekcyjne formy zdobywania wiedzy, spośród których Podstawa programowa, między innymi wymienia:
 - wizyty w: instytucjach państwa, centrach zarządzania kryzysowego, Straży Pożarnej, stacjach Pogotowia ratunkowego,
 - spotkania np. udział w zajęciach, prelekcje, wykłady z pracownikami kluczowych instytucji bezpieczeństwa, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i Sił Zbrojnych oraz pracownikami straży miejskiej, pogotowia, kombatanami, ekologami, psychologami,
 - udział w konkursach, których zakres zgodny jest bądź zbieżny z problematyką przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania oraz opierając się na założeniu, że pojęcie bezpieczeństwa ma aspekt wielowątkowy, zależny od otaczającej rzeczywistości oraz wzajemnej relacji – otoczenie – uczeń, konstruktywistyczny układ programu jest zasadny, ponieważ:

- zakłada pozyskiwanie wiedzy zarówno ze źródeł szkolnych, jak i innych form,
- w procesie kształcenia niezbędna jest analiza, ocena, wnioskowanie i twórcze działanie z wykorzystaniem wiedzy szkolnej, jak i z innych źródeł,
- oprócz poznawania zakazów i nakazów wymaganych dla bezpiecznego życia w otaczającej rzeczywistości, istnieje konieczność działania profilaktycznego, która sprowadza się do świadomego, celowego działania w warunkach zagrożenia z wykorzystaniem konstruktywnego myślenia, sprawnego podejmowania decyzji i skutecznego działania, co skutkuje nabyciem umiejętności przydatnych zarówno w okresie szkolnym, jak i w okresie przyszłej aktywności zawodowej,
- sprzyja rozwijaniu wszystkich kompetencji kluczowych.

b) zasadność skoncentrowania programu na nauczaniu umiejętności praktycznych.

Skoncentrowanie programu na nauczaniu umiejętności praktycznych wynika wprost z Podstawy programowej, w której stwierdza się, że:

- przedmiot przygotowuje uczniów teoretycznie i praktycznie do właściwego zachowania oraz odpowiednich reakcji w sytuacjach trudnych i kryzysowych,
- niezwykle ważne jest, ażeby kłaść szczególny nacisk na kształcenie umiejętności praktycznych.

Nabywanie umiejętności praktycznych oraz ich doskonalenie pozwala na bezpieczniejsze funkcjonowanie w otaczającej rzeczywistości zarówno osoby posiadającej te umiejętności, jak i na funkcjonowanie w systemie pomocy międzyludzkiej w kolejnych okresach życia, w tym w pracy zawodowej. Osoba posiadająca nawyki rozpoznawania zagrożenia, działania w sytuacji zagrożenia, umiejąca udzielać samopomocy i pomocy przedlekarskiej jest pozytywnie postrzegana na rynku pracy zawodowej w każdym nabytym zawodzie.

c) zasadność przyjęcia układu spiralnego przy realizacji treści programowych.

Przyjęcie układu spiralnego programu przedmiotowego, to między innymi:

- umożliwienie beneficjentom sukcesywnego, stopniowego wzbogacania zakresu informacji, pogłębianie treści i nabywanie coraz to bardziej skomplikowanych umiejętności na podbudowie umiejętności i wiedzy nabytej w kształceniu na poziomie szkoły podstawowej (optymalne wykorzystanie wcześniej nabytej wiedzy przez uczniów oraz ukształtowania umiejętności i kompetencji),
- powtarzanie poszczególnych zagadnień, pozwalających na utrwalanie wiadomości i umiejętności poznanych na początku cyklu kształcenia, szczególnie w nabywanych umiejętnościach osobistych,
- stosowanie edukacji włączającej, pozwalającej na skutek kolejnych powtórzeń nabywanie podstawowych umiejętności przez uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Idea przyjęcia układu spiralnego wynika wprost z Podstawy programowej, w której zapisano konieczność możliwie częstego powtarzania czynności praktycznych. Układ spiralny pozwoli nie tylko na utrwalanie stałych nawyków, ale również systematyczne ich doskonalenie z uwzględnieniem postępu, np. zmiany wynikające z rozwoju technik niesienia pierwszej pomocy, czy też wiedzy o zdrowym odżywianiu. Cele szczegółowe mogą się powtarzać w kolejnych jednostkach dydaktycznych, lecz nie może być wykluczony żaden z celów ujętych w Podstawie programowej.

d) zasadność realizacji programu w układzie przyczynowo skutkowym

Proponowany układ przyczynowo skutkowy zakłada realizację treści nauczania od poznania przyczyn zagrożenia bezpieczeństwa (lub zdrowia), skutków tego zagrożenia i sposobów przeciwdziałania lub działania w sytuacji zagrożenia: tj.:

- rozpoznanie zagrożeń bezpieczeństwa,
- profilaktykę zagrożeń (zapobieganie i neutralizacja na szczeblu zbiorowym),
- działanie w czasie zagrożenia (realizacja procedur i kształtowanie nawyków działania stosownie do wieku uczniów),

- profilaktykę bezpieczeństwa i działania prozdrowotne (hasło – żyj zdrowo i bezpiecznie).

Poziom zagrożenia bezpieczeństwa będzie zawsze zależny i będzie miał swoje przyczyny w otaczającej nas rzeczywistości, która jest zmienna w czasie. Z przyczyn, powodów, zagrożenia bezpieczeństwa, będzie zawsze wynikał ich skutek, w tym oddziaływanie na społeczeństwo (uczniów). Aby budować skuteczny system bezpieczeństwa, powinien on być procesem składającym się z analizy przyczyn zagrożenia bezpieczeństwa, oceny skutków naruszenia bezpieczeństwa i w świetle uzyskanych wniosków – wypracowanie i przyjęcie procedur oraz zasad działania zmierzających do likwidacji lub minimalizacji zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi.

Układ taki pozwoli na systematyczne zdobywanie umiejętności osobistych, wspieranych wiedzą teoretyczną, które stanowią ważny element w przygotowaniu ucznia do funkcjonowania na rynku pracy (umiejętność rozpoznawania zagrożeń na płaszczyźnie zawodowej i funkcjonowanie w czasie tych zagrożeń w warunkach realizacji zadań zawodowych).

II. MATERIAŁ NAUCZANIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

- I. Bezpieczeństwo państwa.
- II. Przygotowanie do działań ratowniczych w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń, wypadków masowych i katastrof.
- III. Podstawy pierwszej pomocy.
- IV. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym i zbiorowym.
Zachowania prozdrowotne.

Dobór treści nauczania przez nauczyciela winien uwzględniać:

- dotychczasowy poziom wiedzy wyniesiony przez uczniów z II etapu kształcenia,
- międzyprzedmiotową korelację wiedzy,
- kształtowanie treści (umiejętności) przydatnych na rynku pracy,
- posiadane zaplecze dydaktyczne i narzędzia edukacyjne,
- możliwość włączenia w proces dydaktyczny i ewaluacyjny podmiotów zewnętrznych,
- specyfikę pracy nauczyciela z uczniami o specyficznych trudnościach w uczeniu się.

Przez „specyficzne trudności w uczeniu się” należy rozumieć trudności w uczeniu się odnoszące się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno- motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi (Ustawa o oświacie, 2018).

Nauczyciel dobierając treści nauczania winien kierować się koniecznością uzyskania określonych celów dydaktycznych, zarówno ogólnych, jak i szczegółowych, realizowanych w ramach jednostek kształcenia oraz kompetencji kluczowych. Biorąc pod uwagę fakt, że proces kształcenia będzie zależny od warunków, w jakich będzie realizowany, propozycja samodzielnego doboru materiału nauczania przez nauczyciela ukierunkowana jest na realizację celów szczegółowych, wynikających z Podstawy programowej oraz celów wykraczających poza Podstawę programową i wynikającą z nich propozycję tematów i treści jednostek dydaktycznych z doбором metod realizacji.

W zajęciach dydaktycznych należy również odpowiednio uwzględniać cele kształcenia ogólnego, zdobywane umiejętności interdyscyplinarne oraz umiejętności określone w Podstawie programowej.

Podstawa programowa nie wymienia enumeratywnie jakie umiejętności osobiste winien nabyć uczeń, niemniej jej analiza pozwala na ich wyodrębnienie.

Za szczególnie ważną umiejętność Podstawa programowa wymienia właściwe postępowanie z osobami, u których wystąpiło nagłe zatrzymanie krążenia.

Pozostałe umiejętności wynikające z Podstawy programowej to:

- postępowanie z osobą nieprzytomną,
- podstawowe czynności pierwszej pomocy przy zadławieniu,
- wykonanie opatrunku na ranę w obrębie kończyny i opatrunku uciskowego,
- w symulowanej sytuacji unieruchomienie kończyny w zastanej pozycji,
- postępowanie w przypadku oparzenia – chłodzenie oparzonej kończyny,
- pierwsza pomoc przy wstrząsie,
- w symulowanej sytuacji pierwsza pomoc osobie wydobytej z wody,
- w symulowanej sytuacji pierwsza pomoc przy zatruciu,
- pomiar ciśnienia tętniczego,
- ocena intensywności wysiłku fizycznego poprzez pomiar częstości akcji serca.

Treści materiału nauczania, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne powinny uwzględniać kontynuację wiedzy uczniów wyniesioną z realizacji przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa na II etapie edukacyjnym, a w szczególności: treści teoretyczne zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej oraz umiejętności praktyczne w zakresie udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym, postępowania w sytuacjach zagrożeń, kształtowania nawyków prozdrowotnych.

Proponuje się rozszerzenie treści nauczania o zagadnienia i umiejętności związane ze zmieniającymi się zagrożeniami i sytuacją geopolityczną. Propozycje rozszerzeń i ich uzasadnienie znajdują się przy poszczególnych tematach lekcji.

III. DZIAŁ I – BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA.

- Proponowana ilość jednostek dydaktycznych – 6 x 45’
- Korelacja międzyprzedmiotowa – treści nauczania w Dziale I należy skorelować z treściami nauczania przedmiotu:
- „Wiedza o społeczeństwie – zakres podstawowy” oraz ” Historia – zakres podstawowy”

Proponowane treści nauczania.

Treści nauczania realizowane w tym dziale powinny przygotować ucznia do bezpiecznego życia we współczesnym świecie dając mu podstawową wiedzę w zakresie działania mechanizmów rządzących zapewnieniem ładu, porządku, stabilności społeczności ludzkich, towarzyszących temu koncepcji, metod, form postępowania. Proponuje się realizację treści nauczania w układzie przyczynowo skutkowym poczynając od umiejętności identyfikowania przez uczniów wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa i społeczności.

Temat nr 1. Wyzwania dla bezpieczeństwa – co nam grozi we współczesnym świecie.

- czas realizacji – 1 jednostka dydaktyczna – 45’
- miejsce realizacji – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej oraz alternatywnie, w miarę możliwości, uzgodnioną przez nauczyciela bazę dydaktyczną podmiotów zewnętrznych np. Centrum Zarządzania Kryzysowego (powiatowe, miejskie, wojewódzkie).

Stosownie do przyjętej koncepcji zajęć i miejsca ich prowadzenia można zastosować następujące metody: wykład informacyjny, prelekcję, dyskusję dydaktyczną, np. burzę mózgów, symulacyjne, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- wyzwania dla bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego oraz ich znaczenie w kontekście bezpieczeństwa lokalnego i całego państwa;
- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny,
- terroryzm oraz przykłady skutków użycia środków biologicznych, chemicznych i wybuchowych,

- zasady zachowania się w przypadku zdarzeń terrorystycznych, np. w razie wtargnięcia uzbrojonej osoby do szkoły, centrum handlowego,
- cyberprzemoc i procedury postępowania w przypadku jej wystąpienia.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- różnice pomiędzy terroryzmem politycznym a terroryzmem kryminalnym w odniesieniu do szkoły, w której się uczysz.

Uzasadnienie – do skutecznego eliminowania zagrożenia terrorystycznego oraz kształtowania postaw uczniów istotne jest rozróżnienie nie tylko skutków, ale i źródeł incydentów terrorystycznych.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- nadzwyczajne zagrożenia (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka),

Cele szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi ((P) – cel podstawowy, (PP) – cel ponadpodstawowy):

- (P) identyfikować wyzwania dla bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego, kategoryzować je, przypisywać właściwe znaczenie w kontekście bezpieczeństwa lokalnego i całego państwa;
- (PP) rozróżnić zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny,
- (P) wyjaśnić pojęcie terroryzmu, wymienić przykłady skutków użycia środków biologicznych, chemicznych i wybuchowych oraz omówić zasady zachowania się w przypadku zdarzeń terrorystycznych, np. w razie wtargnięcia uzbrojonej osoby do szkoły, centrum handlowego,
- (PP) wyjaśnić znaczenie cyberprzemocy i znać procedury postępowania w przypadku jej wystąpienia oraz wskazać niewłaściwe zachowania dotyczące cyberprzemocy i wiedzieć, jaka powinna być na nie właściwa reakcja.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) wyjaśnić różnice pomiędzy terroryzmem politycznym a terroryzmem kryminalnym w odniesieniu do swojej szkoły.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (P) wymienić przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka).
- W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie,

umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 2. Pojęcie bezpiecznego państwa.

- czas realizacji – 2 razy po 1 jednostce dydaktycznej (2x45')
- miejsce realizacji – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej oraz alternatywnie, w miarę możliwości, uzgodnioną przez nauczyciela bazę dydaktyczną podmiotów zewnętrznych, np. jednostek organizacyjnych Obrony Cywilnej Kraju.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: wykład informacyjny, dyskusja po wykładzie, prelekcja, dyskusja dydaktyczna np. burza mózgów, z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- wyzwania dla bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego, ich kategoryzacja oraz znaczenie w kontekście bezpieczeństwa lokalnego i całego państwa;
- zadania parlamentu, prezydenta, rady ministrów w dziedzinie obronności oraz elementy systemu obronnego państwa;
- geopolityczne, militarne i gospodarcze aspekty bezpieczeństwa państwa.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- migracja ludności i jej wpływ na bezpieczeństwo państwa.

Uzasadnienie – migracja jest narastającym zjawiskiem społecznym mającym doniosłe znaczenie dla bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa.

Ogólnoświatowe tendencje w migracji ludności mają istotny wpływ na bezpieczeństwo krajów przyjmujących migrantów. Uczniom należy wskazywać wielopłaszczyznowo problemy migracyjne, uwzględniając w tym aspekcie bezpieczeństwo terrorystyczne i kryminalne.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa, istota problemu bezpieczeństwa,
- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) wyszczególnić wyzwania dla bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego, kategoryzując je i przypisując im właściwe znaczenie w kontekście bezpieczeństwa lokalnego i całego państwa;
- (P) wymienić i omówić zadania parlamentu, prezydenta, rady ministrów w dziedzinie obronności oraz elementy systemu obronnego państwa;
- (PP) wymienić i uzasadnić geopolityczne, militarne i gospodarcze aspekty bezpieczeństwa państwa.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) przedstawić problem migracji ludności i jej wpływ na bezpieczeństwo państwa.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji- uczeń potrafi:

- (P) scharakteryzować podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa,
- (P) wyszczególnić wyzwania dla bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego, kategoryzując je i przypisując im właściwe znaczenie w kontekście bezpieczeństwa lokalnego i całego państwa.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 3. Siły zbrojne, formacje mundurowe oraz organizacje i stowarzyszenia stojące na straży niepodległości i suwerenności państwa oraz jego bezpieczeństwa.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej oraz alternatywnie, w miarę możliwości, uzgodnioną przez nauczyciela bazę dydaktyczną podmiotów zewnętrznych, np. jednostek lub instytucji WP, Straży Granicznej, Policji.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: wykład informacyjny, dyskusja po wykładzie, prelekcja, dyskusja dydaktyczna, programowane – z użyciem komputera, pokaz, objaśnienie lub wyjaśnienie.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- zadania, struktura oraz podstawowe uzbrojenie i wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- istota i składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi;
- formacje służb mundurowych, w tym obrony terytorialnej, zapewniające bezpieczeństwo państwa oraz zadania tych służb;
- zakres działania wybranych stowarzyszeń i organizacji, takich jak Liga Obrony Kraju, Polski Czerwony Krzyż, Związek Strzelecki „Strzelec”.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- rola i znaczenie udziału Sił Zbrojnych RP w operacjach poza granicami kraju i ich wpływ na bezpieczeństwo.

Uzasadnienie – globalizacja zagrożeń pokoju powoduje konieczność włączania się naszego państwa i Sił Zbrojnych w operacje, jakie prowadzone są poza granicami kraju.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- geopolityczne, militarne i gospodarcze aspekty bezpieczeństwa państwa.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) omówić zadania, struktury oraz podstawowe uzbrojenie i wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- (PP) omówić istotę i wymienić składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi;

- (P) wymienić nazwy formacji służb mundurowych, w tym obrony terytorialnej, zapewniających bezpieczeństwo państwa oraz wyjaśnia zadania tych służb;
- (P) określić zakres działania wybranych stowarzyszeń i organizacji, takich jak Liga Obrony Kraju, Polski Czerwony Krzyż, Związek Strzelecki Strzelec.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić rolę i znaczenie udziału Sił Zbrojnych RP w operacjach poza granicami kraju i ich znaczenie dla bezpieczeństwa.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (PP) wymienić i uzasadnić geopolityczne, militarne i gospodarcze aspekty bezpieczeństwa państwa.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 4. Obywatel – jego miejsce, rola i powinności w systemie bezpieczeństwa państwa.

- **czas realizacji** – 2 razy po 1 jednostce dydaktycznej (2x45')
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej oraz alternatywnie, w miarę możliwości, uzgodnioną przez nauczyciela bazę dydaktyczną podmiotów zewnętrznych np. jednostek organizacyjnych Obrony Cywilnej Kraju.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: wykład informacyjny, dyskusja po wykładzie, prelekcja, dyskusja dydaktyczna, np. „burza mózgów”, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- rola świadczeń obywateli na rzecz obronności oraz zadania i kompetencje władz państwowych i samorządowych w tym zakresie;
- przykłady zarządzeń, jakie mogą wydać władze w związku z kryzysem;
- podstawowe zasady zarządzania kryzysowego, jego istota – pojęcia siatka bezpieczeństwa i infrastruktura krytyczna,
- analizy wybranych zjawisk społecznych (stany nadzwyczajne).

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- przykłady podmiotów wchodzących w skład infrastruktury krytycznej w swoim otoczeniu i analiza wpływu ich zagrożenia na bezpieczeństwo lokalne.

Umiejętność przeciwdziałania zagrożeniom, sposoby reakcji na zagrożenia wymagają wiedzy o miejscach, w których zagrożenie jest rzeczywiste i ma wieloraki wpływ na warunki życia ludzi.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- istota i składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) określić rolę świadczeń obywateli na rzecz obronności oraz zadań i kompetencji władz państwowych i samorządowych w tym zakresie;
- (PP) podać przykłady zarządzeń, jakie mogą wydać władze w związku z kryzysem;
- (P) wskazać podstawowe zasady zarządzania kryzysowego, omówić jego istotę oraz wyjaśnić znaczenie pojęcia siatka bezpieczeństwa i infrastruktura krytyczna,
- (PP) dokonać analizy, w oparciu o właściwą terminologię, wybranych zjawisk społecznych (stany nadzwyczajne).

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) podać przykłady podmiotów wchodzących w skład infrastruktury krytycznej w swoim otoczeniu i dokonać analizy wpływu ich zagrożenia na bezpieczeństwo lokalne.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (PP) omówić istotę i wymienić składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje

informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

IV. DZIAŁ II – PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH ZAGROZEŃ .

- Proponowana ilość jednostek dydaktycznych – 8 x 45'
- Proponowana korelacja międzyprzedmiotowa z treściami nauczania przedmiotów:
 - treści nauczania w dziale II należy skorelować z treściami nauczania przedmiotu: „Wiedza o społeczeństwie – zakres podstawowy” w kontekście zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych.

Proponowane treści nauczania

Treści nauczania w tym dziale winny być ukierunkowane na realizację przez nauczyciela zadania dydaktycznego polegającego na wyrabianiu u uczniów nawyków oraz opanowaniu zasad działania ratowniczego w przypadku zagrożeń nadzwyczajnych (wypadki masowe, katastrofy).

Należy dążyć do tego, aby uczniowie uzyskali wiedzę w zakresie rozpoznawania zagrożeń oraz umiejętność działania, samodzielnego i w grupie, w sytuacjach potencjalnych zagrożeń typowych dla uczniów w różnych sytuacjach życiowych, np. w szkole, w drodze do i ze szkoły, miejscach pobytu po lekcjach – w tym zbiorowych. Nabyte umiejętności są cenne zarówno dla etapu szkolnego, jak i dla przyszłych wyzwań na rynku pracy. Pozwalają również uczniom na poznawanie elementów zawodów związanych z ratownictwem. Treści nauczania winny być poszerzone o treści wykraczające poza podstawę programową stosownie do zaistniałych zmian w tzw. „mapie zagrożeń”, czyli zmiennych w czasie zagrożeń wynikających z otaczającej rzeczywistości. Proponuje się realizację treści nauczania w układzie przyczynowo skutkowym poczynając od umiejętności identyfikowania zagrożenia, do umiejętności działania w czasie zagrożenia. W wyniku realizacji treści nauczania należy dążyć do wyrabiania u uczniów odpowiednich nawyków mających istotne znaczenie w wykorzystywaniu przez nich zdobytych umiejętności w warunkach realnego zagrożenia, kiedy to naturalnie występujący wysoki poziom stresu utrudnia prowadzenie akcji ratunkowej. Należy dążyć do tego, aby uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych nabyli podstawową zdolność do, w miarę samodzielnego, funkcjonowania w sytuacji nadzwyczajnych zagrożeń.

Temat nr 5. Rodzaje zagrożeń i ich wpływ na zdrowie i życie ludzkie.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej oraz alternatywnie, w miarę możliwości, uzgodnioną przez nauczyciela bazę dydaktyczną podmiotów zewnętrznych, np. Centrum Zarządzania Kryzysowego (powiatowe, miejskie, wojewódzkie).

Stosownie do przyjętej koncepcji zajęć i miejsca ich prowadzenia można zastosować następujące metody: wykład informacyjny, prelekcję, dyskusję dydaktyczną, symulacyjne, sytuacyjne, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej

- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny, ich źródła i klasyfikacja;
- typowe zagrożenia zdrowia i życia podczas powodzi, pożaru lub innych klęsk żywiołowych;
- zagrożenia pożarowe w domu, w szkole i w najbliższej okolicy;
- rodzaje znaków substancji toksycznych i miejsca ich eksponowania;
- znaki substancji toksycznych na pojazdach i budowlach;
- wpływ środków promieniotwórczych na ludzi, zwierzęta, żywność i wodę,
- zastępcze środki ochrony dróg oddechowych i skóry;
- przeciwdziałanie panice.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- analiza podatności obiektu szkolnego na incydent terrorystyczny.

Uzasadnienie – incydenty terrorystyczne są nasilającym się zagrożeniem dla wszelkiego rodzaju skupisk ludzkich, w tym szkół. Uczniowie powinni wiedzieć co rozumiemy przez incydent terrorystyczny i jakie incydenty są głównym zagrożeniem szkół, w tym szkoły ucznia.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- analizy wybranych zjawisk społecznych (stany nadzwyczajne).

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) rozpoznać zagrożenia i ich źródła;
- (P) przedstawić typowe zagrożenia zdrowia i życia podczas powodzi, pożaru lub innych klęsk żywiołowych;

- (P) scharakteryzować zagrożenia pożarowe w domu, w szkole i w najbliższej okolicy;
- (P) wymienić rodzaje znaków substancji toksycznych i miejsca ich eksponowania;
- (PP) rozpoznać znaki substancji toksycznych na pojazdach i budowlach;
- (P) omówić wpływ środków promieniotwórczych na ludzi, zwierzęta, żywność i wodę oraz wiedzieć, jakie materiały można wykorzystywać jako zastępcze środki ochrony dróg oddechowych i skóry;
- (PP) uzasadnić potrzebę przeciwdziałania panice;

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) przeprowadzić analizę podatności obiektu szkolnego na incydent terrorystyczny.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (PP) dokonać analizy, w oparciu o właściwą terminologię, wybranych zjawisk społecznych.

W czasie zajęć należy utrwalać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 6. Prawo na straży bezpieczeństwa.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać, co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: wykład informacyjny, dyskusja po wykładzie, pogadanka, praca z tekstem, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego,

- podstawowe dokumenty ONZ regulujące funkcjonowanie obrony cywilnej w świecie;
- Podstawy prawne funkcjonowania ochrony ludności i obrony cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- obowiązki pieszego i kierowcy w zakresie zachowania się na drodze w momencie przejazdu karetki pogotowia lub innego pojazdu z włączonymi sygnałami uprzywilejowania;
- międzynarodowe znaki ochrony zabytków.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- ochrona prawna dzieci w czasie konfliktu zbrojnego.

Uzasadnienie – dzieci są jedną z najbardziej narażonych na zagrożenia grup w czasie konfliktów zbrojnych. Uważliwienie uczniów na ten problem pozwoli na uaktywnianie postaw prospołecznych w ich przyszłym, dorosłym życiu.

Treści nauczania utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny, ich źródła i klasyfikacja.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) wyjaśnić podstawowe zasady międzynarodowego prawa humanitarnego oraz wymienić podstawowe dokumenty ONZ regulujące funkcjonowanie obrony cywilnej w świecie;
- (P) omówić podstawy prawne funkcjonowania ochrony ludności i obrony cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej;
- (P) opisać obowiązki pieszego i kierowcy w zakresie zachowania się na drodze w momencie przejazdu karetki pogotowia lub innego pojazdu z włączonymi sygnałami uprzywilejowania;
- (P) zidentyfikować obiekty opatrzone międzynarodowymi znakami ochrony zabytków.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić ochronę prawną dzieci w czasie konfliktu zbrojnego.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (P) rozpoznać zagrożenia i ich źródła.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje

informatyczne, umiejętność uczenia się, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 7. Sprzymierzeńcy w zapewnianiu naszego bezpieczeństwa.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji:**
 - a) pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej,
 - b) w zależności od możliwości lokalnych miejscem prowadzenia zajęć mogą być uzgodnione pomieszczenia lokalnych służb ratunkowych, takich jak Państwowa lub Ochotnicza Straż Pożarna, Państwowe Pogotowie Ratunkowe, Centrum Zarządzania Kryzysowego .

Zajęcia poza szkołą będą sprzyjały rozwojowi zainteresowań uczniów, zachęcając ich do pracy w przyszłości w zawodach związanych z ratownictwem. Spotkanie z ciekawymi ludźmi daje też okazję do propagowania pozytywnych wzorców osobowych.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: wykład informacyjny, dyskusja po wykładzie, pogadanka, pokaz, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej

- rola i zasady funkcjonowania Państwowej Straży Pożarnej oraz Państwowego Ratownictwa Medycznego;
- ochotnicze służby i podmioty ratownicze, takie jak: Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- rola i zadania Straży Granicznej oraz jej uprawnienia w stosunku do osób przebywających w strefie nadgranicznej.

Uzasadnienie – położenie geopolityczne Polski i jej członkostwo w sojuszach i uniach wymaga szczególnej ochrony granic pod względem ruchu osobowego transgranicznego. Wiedza o zasadach przebywania w strefie przygranicznej oraz rola Straży Granicznej w kontroli tych zasad wydaje się być konieczna.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- podstawy prawne funkcjonowania ochrony ludności i obrony cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej;

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- P) wyjaśnić rolę i zasady funkcjonowania Państwowej Straży Pożarnej oraz Państwowego Ratownictwa Medycznego;
- (P) wymienić i scharakteryzować ochotnicze służby i podmioty ratownicze, takie jak: Ochotnicza Straż Pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić rolę i zadania Straży Granicznej oraz ich uprawnienia w stosunku do osób przebywających w strefie nadgranicznej.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (P) omówić podstawy prawne funkcjonowania ochrony ludności i obrony cywilnej w Rzeczypospolitej Polskiej.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 8. Nagłe zagrożenie – co mam robić?

- **czas realizacji** – 2 razy po 1 jednostce dydaktycznej (2x45')
- **miejsce realizacji:**
 - a) pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej;
 - b) podobnie jak przy poprzednim temacie, w zależności od możliwości lokalnych miejscem prowadzenia zajęć mogą być uzgodnione pomieszczenia lokalnych służb ratunkowych takich jak Państwowa lub Ochotnicza Straż Pożarna, Państwowe Pogotowie Ratunkowe, Centrum Zarządzania Kryzysowego .

Prowadzenie zajęć poza szkołą rozwija zainteresowania uczniów, co może w przyszłości zachęcić ich do pracy w zawodach związanych z ratownictwem. Daje też okazję do propagowania pozytywnych wzorców osobowych.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: pogadanka, prelekcja, sytuacyjna, gry dydaktyczne decyzyjne, pokaz.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej

- zasady postępowania podczas pożaru, wypadków komunikacyjnych, w czasie zagrożenia powodzią, w przypadku katastrofy budowlanej, wycieku gazu z instalacji w budynku mieszkalnym, odnalezienia niewypału lub niewybuchu, zagrożenia lawiną, intensywnej śnieżycy;
- zasady postępowania w przypadku awarii instalacji chemicznej, środka transportu lub rozszczelnienia zbiorników z substancjami toksycznymi;
- zasady ewakuacji ludności i zwierząt z terenów zagrożonych;
- rodzaje i zasady prowadzenia zabiegów specjalnych i sanitarnych;
- znaczenie pojęć: odkażanie, dezaktywacja, dezynfekcja, deratyzacja;
- zasady zaopatrzenia ludności ewakuowanej w wodę i żywność;
- rodzaje i zasady użycia podręcznego sprzętu gaśniczego oraz dobór odpowiedniego środka gaśniczego w zależności od rodzaju pożaru (np. płonąca patelnia, komputer);
- strefy bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia;
- sposoby zabezpieczenia żywności i wody przed skażeniami;
- rodzaje alarmów i sygnałów alarmowych powszechnego ostrzegania i alarmowania;
- zasady zachowania się ludności po ogłoszeniu alarmu;
- drogi ewakuacji w szkole;
- numery alarmowe i sposoby przekazywania informacji o zdarzeniu,
- elektroniczny system ostrzegania o lokalnych zagrożeniach dostępny w miejscu swojego zamieszkania.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową

- zasady zachowania się zakładnika – jak przetrwać.

Uzasadnienie – jednym z zagrożeń szkół są napady terrorystyczne z wzięciem uczniów jako zakładników. Wiedza jak się wówczas zachować jest jednym z warunków przetrwania.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- istota i składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) omówić zasady postępowania podczas pożaru, w przypadku wypadków komunikacyjnych, w czasie zagrożenia powodzią, w przypadku katastrofy budowlanej, wycieku gazu z instalacji w budynku mieszkalnym, odnalezienia niewypału lub niewybuchu, zagrożenia lawiną, intensywnej śnieżycy;
- (P) wyjaśnić zasady postępowania w przypadku awarii instalacji chemicznej, środka transportu lub rozszczelnienia zbiorników z substancjami toksycznymi;
- (PP) omówić zasady ewakuacji ludności i zwierząt z terenów zagrożonych;
- (PP) wyjaśnić zasady zaopatrzenia ludności ewakuowanej w wodę i żywność;
- (PP) wyjaśnić, na czym polegają zabiegi specjalne i sanitarne;
- (P) wyjaśnić znaczenie pojęć: odkażanie, dezaktywacja, dezynfekcja, deratyzacja;
- (PP) wymienić rodzaje i zasady użycia podręcznego sprzętu gaśniczego oraz dobrać odpowiedni rodzaj środka gaśniczego w zależności od rodzaju pożaru (np. płonąca patelnia, komputer);
- (PP) wyznaczyć strefę bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia;
- (PP) wymienić sposoby zabezpieczenia żywności i wody przed skażeniami;
- (P) zdefiniować i rozpoznać rodzaje alarmów i sygnałów alarmowych;
- (P) określić zasady zachowania się ludności po ogłoszeniu alarmu;
- (P) wskazać drogi ewakuacji w szkole;
- (PP) zainstalować w telefonie komórkowym dostępny w miejscu swojego zamieszkania system ostrzegania o lokalnych zagrożeniach;
- (P) wymienić numery alarmowe i sposoby przekazywania informacji o zdarzeniu.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić zasady zachowania się zakładnika.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- opisać istotę i składowe systemu bezpieczeństwa, jego poszczególne instytucje oraz charakter związków między nimi.

Zakres merytoryczny tego tematu jest obszerny, jednak w znacznym stopniu dotyczy zagadnień objętych nauczaniem w szkole podstawowej. Nauczyciel powinien dokonać oceny poziomu wiedzy uczniów wyniesionej z II etapu edukacji i skupić się na treściach słabo opanowanych.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania, pracy zespołowej, zachowań asertywnych.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 9. Bomba w szkole i co dalej?

- czas realizacji – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- miejsce realizacji – sala lekcyjna oraz wyznaczony teren szkoły i najbliższego jej otoczenia.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: opis, pogadanka, pokaz połączony z przeżyciem, inscenizacja, gry dydaktyczne symulacyjne, ćwiczenia przedmiotowe, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny, ich źródła i klasyfikacja
- analiza podatności obiektu szkolnego na incydent terrorystyczny
- zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia
- strefy bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia
- przeciwdziałanie panice
- zasady ewakuacji ludności i środków materiałowych
- drogi ewakuacji w szkole.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- algorytm postępowania osoby, która otrzymała informację o podłożeniu ładunku wybuchowego,
- algorytm postępowania w przypadku znalezienia podejrzanego pakunku (plecaka, torby, paczki).

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- zasady postępowania podczas pożaru, wypadków komunikacyjnych, w czasie zagrożenia powodzią, w przypadku katastrofy budowlanej, wycieku gazu z instalacji w budynku mieszkalnym, odnalezienia niewypału lub niewybuchu, zagrożenia lawiną, intensywnej śnieżycy.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) rozpoznać zagrożenia i ich źródła;
- (PP) wyznaczyć strefę bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia;
- (PP) uzasadnić potrzebę przeciwdziałania panice;
- (PP) omówić zasady ewakuacji ludności i zwierząt z terenów zagrożonych;
- (P) wskazać drogi ewakuacji w szkole.

■ **Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:**

- (PP) omówić zasady zachowania się w przypadku otrzymania informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego,
- (PP) omówić zasady postępowania w przypadku znalezienia podejrzanego pakunku (plecaka, torby, paczki).

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (P) zdefiniować i rozpoznać rodzaje alarmów i sygnałów alarmowych.

W czasie zajęć należy utrwalać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 10. Ewakuacja czy ucieczka – jak bezpiecznie opuścić rejon zagrożenia.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – teren placówki szkolnej – wyznaczony teren szkoły i najbliższego otoczenia.

Zastosowane mogą być takie metody nauczania, jak: opis, pogadanka, pokaz połączony z przeżyciem, inscenizacja, gry dydaktyczne symulacyjne, ćwiczenia przedmiotowe.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- zagrożenia czasu pokoju i czasu wojny, ich źródła i klasyfikacja
- analiza podatności obiektu szkolnego na incydent terrorystyczny
- zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia
- strefy bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia
- przeciwdziałanie panice
- zasady ewakuacji ludności i środków materiałowych
- drogi ewakuacji w szkole.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- algorytm postępowania w czasie ewakuacji,
- zasady zachowania się w miejscu zbiórki osób ewakuowanych.

Uzasadnienie – bezpieczeństwo ucznia w szkole związane jest z koniecznością realizowania określonych procedur (algorytmów) w okresie zagrożenia. Znajomość takiej procedury jest jednym z determinantów bezpieczeństwa.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- zasady postępowania podczas pożaru, wypadków komunikacyjnych, w czasie zagrożenia powodzią, w przypadku katastrofy budowlanej, wycieku gazu z instalacji w budynku mieszkalnym, odnalezienia niewypału lub niewybuchu, zagrożenia lawiną, intensywnej śnieżycy.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) rozpoznać zagrożenia i ich źródła;
- (PP) wyznaczyć strefę bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia;
- (PP) uzasadnić potrzebę przeciwdziałania panice;
- (PP) omówić zasady ewakuacji ludności i zwierząt z terenów zagrożonych;
- (P) wskazać drogi ewakuacji w szkole.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- omówić zasady zachowania się w czasie ewakuacji;
- omówić zasady zachowania się w miejscu zbiórki osób ewakuowanych.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- (P) rozpoznać zagrożenia i ich źródła.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł, komunikacyjne, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

V. DZIAŁ III – PODSTAWY PIERWSZEJ POMOCY.

- Proponowana ilość jednostek dydaktycznych – 13 jednostek dydaktycznych po 45', w tym 6 razy w blokach po 90'
- Proponowana korelacja międzyprzedmiotowa z treściami nauczania przedmiotów:
 - treści nauczania w Dziale III należy skorelować z treściami nauczania przedmiotu: „Wychowanie fizyczne – zakres podstawowy” w aspekcie pierwszej pomocy związanej z urazami.

Proponowane treści nauczania

Zgodnie z Podstawą programową umiejętność udzielania pierwszej pomocy, z uwagi na największe prawdopodobieństwo wykorzystania ich w praktyce w życiu codziennym, należą do najważniejszych tematów w przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa. Uczniów należy wdrażać do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych, wskazując, w jaki sposób mogą uzyskać pomoc osób godnych zaufania i służb ratunkowych (Rozporządzenie MEN dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 marca 2018 r. Poz. 467).

Intensywność zajęć praktycznych powinna uwzględniać ograniczenia fizyczne wynikające z wieku uczniów oraz predyspozycje fizyczne i psychiczne uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Jako formę organizacyjną proponuje się układ blokowy zajęć praktycznych opisany w dalszej części programu.

Temat nr 11. Pierwsza pomoc – co mam wiedzieć, co powinienem umieć wykonać.

- czas realizacji – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- miejsce realizacji – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej oraz umożliwić pracę w grupach.

Tematyka oraz cele szkoleniowe w znacznym stopniu są kontynuacją nauczania zrealizowanego w szkole podstawowej. Nauczyciel powinien dążyć do doskonalenia nabytych wcześniej umiejętności.

Proponuje się, aby jednogodzinne zajęcia były poświęcone zdiagnozowaniu przez nauczyciela stopnia wiedzy i umiejętności uczniów, nabytych z realizacji tożsamych merytorycznie treści nauczanych w szkole podstawowej oraz przypomnienia podstawowych terminów i pojęć z zakresu pierwszej pomocy.

Proponowany wachlarz metod nauczania: pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktażem, ćwiczenia przedmiotowe, ćwiczenia wytwórcze, metoda projektów.

Proponowana forma organizacyjna – praca w grupach z postawionymi przez nauczyciela celami i zadaniami.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- rola układu oddychania, krążenia i nerwowego dla prawidłowego funkcjonowania organizmu, następstwa zaburzeń czynności tych układów;
- cele i zadania pierwszej pomocy oraz działania wchodzące w jej zakres;
- rola i znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia;
- diagnoza stanu osoby poszkodowanej – rozpoznawanie osoby w stanie zagrożenia życia;
- wyposażenie apteczki pierwszej pomocy – np. domowej, samochodowej;

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- różnice pomiędzy zasadami udzielania pierwszej pomocy dziecku i osobie dorosłej.

Uzasadnienie – uczniowie z reguły mają duży kontakt z młodszymi dziećmi (rodzeństwo, wspólne place zabaw i sportu) i istnieje duże prawdopodobieństwo, że właśnie na nich może spocząć obowiązek udzielenia pierwszej pomocy dziecku.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) opisać rolę układu oddychania, krążenia i nerwowego dla prawidłowego funkcjonowania organizmu, rozumie, jakie są następstwa zaburzeń czynności tych układów;
- (P) podać definicję, wymienić cele i zadania pierwszej pomocy; wymienić działania wchodzące w zakres pierwszej pomocy;
- (PP) określić znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia oraz przedstawi jego rolę;
- (P) stosować zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia, w tym:
 - unikać narażania własnego zdrowia,

- ocenić własne możliwości,
- rozpoznać źródła potencjalnych zagrożeń w kontakcie z poszkodowanym,
- wskazać sposoby zabezpieczenia się przed zakażeniem w kontakcie z krwią i płynami ustrojowymi, stosować uniwersalne środki ochrony osobistej;
- (P) potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia:
 - wyjaśnić pojęcie „stan zagrożenia życia”,
 - wskazać przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia,
 - wyjaśnić rolę układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych;
- (P) omówić wyposażenie apteczki pierwszej pomocy; wymienić przedmioty, jakie powinny znaleźć się w apteczce np. domowej, samochodowej.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) wyjaśnić różnice pomiędzy zasadami udzielania pierwszej pomocy dziecku i osobie dorosłej.

W czasie zajęć należy utrwalać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność, wywieranie wpływu, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 12. Jak pomóc osobie mającej problemy z oddychaniem i krążeniem.

- czas realizacji – 2 x blok po 90' – łącznie 4 jednostki dydaktyczne po 45'
- miejsce realizacji:
 - a) pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej oraz umożliwiać organizację na jej terenie 3 podgrup szkoleniowych w sposób nie zakłócający się wzajemnie;
 alternatywnie

- b) w zależności od możliwości lokalnych miejscem prowadzenia zajęć mogą być uzgodnione pomieszczenia lokalnych służb ratunkowych, takich jak Państwowa lub Ochotnicza Straż Pożarna, Państwowe Pogotowie Ratunkowe. Prowadzenie zajęć poza szkołą będzie sprzyjało rozwojowi zainteresowań uczniów, co może w przyszłości zachęcić ich do współpracy lub pracy w zawodach związanych z ratownictwem. Daje też okazję do propagowania pozytywnych wzorców osobowych.

Sposób organizacji zajęć – metoda blokowa

Proponowane metody nauczania w podgrupach: pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktążem, ćwiczenia przedmiotowe.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej

- zasady postępowania z osobą nieprzytomną;
- zasady resuscytacji krążeniowo-oddechowej;
- algorytm podstawowych czynności resuscytacyjnych u osoby dorosłej;
- wykonywanie na manekinie ucisków klatki piersiowej i sztucznego oddychania samodzielnie i we współpracy z drugą osobą;
- automatyczny defibrylator zewnętrzny oraz jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej;
- algorytm podstawowych czynności resuscytacyjnych z użyciem AED (defibrylatora);
- podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- różnice w sposobie wykonywania czynności resuscytacyjnych u dziecka i u osoby dorosłej.

Uzasadnienie – realizacja praktyczna treści ponadprogramowych zawartych w temacie 11.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- diagnoza stanu osoby poszkodowanej – rozpoznawanie osoby w stanie zagrożenia życia.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) przestrzegać zasad postępowania z osobą nieprzytomną:
 - wymienić objawy utraty przytomności,
 - ocenić przytomność poszkodowanego,

- ocenić czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund),
- wyjaśnić mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej,
- udrożnić drogi oddechowe rękoczynem czoło – żuchwa,
- ułożyć osobę nieprzytomną w pozycji bocznej bezpiecznej,
- zapewnić osobie nieprzytomnej komfort termiczny,
- systematycznie ponawiać ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej.
- (P) wykonać podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej:
 - wyjaśnić pojęcie „nagłe zatrzymanie krążenia”, wymienić jego oznaki,
 - podać przykłady zdarzeń, w których dochodzi do nagłego zatrzymania krążenia,
 - opisać algorytm podstawowych czynności resuscytacyjnych u osoby dorosłej,
 - wymienić warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości,
 - omówić uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia,
 - wykonać na manekinie uciski klatki piersiowej i sztuczne oddychanie samodzielnie i we współpracy z drugą osobą,
 - opisać zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego oraz wskazać na jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej, zastosować algorytm podstawowych czynności resuscytacyjnych z użyciem AED,
 - przedstawić sytuacje, w których można prowadzić resuscytację z wyłącznym uciskaniem klatki piersiowej.
- (PP) wykonać podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu:
 - wyjaśnić pojęcie i mechanizm zadławienia,
 - omówić schemat postępowania w przypadku zadławienia,
 - wykonać na manekinie rękoczyny ratunkowe w przypadku zadławienia,
 - wymienić przykłady działań zapobiegających zadławieniu u małych dzieci,

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) wskazać różnice w sposobie udzielania pomocy dziecku i osobie dorosłej.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- rozpoznać stan osoby poszkodowanej.

W czasie zajęć należy utrwalać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność, wywieranie wpływu, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 13. Urazy i oparzenia – samopomoc i pomoc koleżeńska.

- **czas realizacji** – 2 x blok po 90' – łącznie 4 jednostki dydaktyczne po 45'
- **miejsce realizacji:**
 - c) pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej oraz umożliwiać organizację na jej terenie 3 podgrup szkoleniowych w sposób nie zakłócający się wzajemnie;
 - d) w zależności od możliwości lokalnych miejscem prowadzenia zajęć mogą być uzgodnione pomieszczenia lokalnych służb ratunkowych, takich jak Państwowa lub Ochotnicza Straż Pożarna, Państwowe Pogotowie Ratunkowe.
- Prowadzenie zajęć poza szkołą będzie sprzyjało rozwojowi zainteresowań uczniów, co może w przyszłości zachęcić ich do współpracy lub pracy w zawodach związanych z ratownictwem. Daje też okazję do propagowania pozytywnych wzorców osobowych.

Sposób organizacji zajęć – metoda blokowa

- Proponowane praktyczne metody nauczania w podgrupach: **pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktażem, ćwiczenia przedmiotowe.**

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej

- zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn, w tym w szczególności:
 - metody udzielania pierwszej pomocy w urazach kończyn,
 - unieruchamianie złamań kości długich i stawów,
 - wykonywanie opatrunku osłaniającego na ranę w obrębie kończyny oraz opatrunku uciskowego,
 - unieruchamianie kończyny po urazie w zastanej pozycji (symulowanej sytuacji) z wykorzystaniem dostępnego sprzętu do unieruchomienia złamanej kończyny,
- postępowanie przy podejrzeniu urazów kręgosłupa, w tym w szczególności:
 - przykłady powikłań wynikających z urazu kręgosłupa,
 - metody przenoszenia poszkodowanych z urazem kręgosłupa,
 - przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy,
- udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach, w tym w szczególności:
 - pojęcie „oparzenie”, przyczyny i rodzaje oparzeń,
 - zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,
 - metody chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny,

- zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- zasady postępowania w przypadku oparzeń środkami chemicznymi.

Uzasadnienie – w codziennym życiu wzrasta ilość używanych różnego rodzaju środków chemicznych, które mogą być toksyczne, np. środki czyszczące stosowane w gospodarstwie domowym, środki czyszczące do samochodów.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- wykonywanie na manekinie ucisków klatki piersiowej i sztucznego oddychania samodzielnie i we współpracy z drugą osobą.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) opisać zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn:
 - wymienić objawy związane z najczęstszymi obrażeniami narządu ruchu,
 - opisać metody udzielania pierwszej pomocy w urazach kończyn,
 - wyjaśnić cel doraźnego unieruchomienia kończyny (ograniczenie ruchu, zmniejszenie bólu, ograniczenie ryzyka pogłębiania urazu, umożliwienie bezpiecznego transportu),
 - stosować zasady unieruchomienia złamań kości długich i stawów (zasada Potta),
 - wykonać opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny oraz opatrunek uciskowy,
 - w sytuacjach symulowanych prawidłowo unieruchomić kończynę po urazie w zastanej pozycji, wykorzystać dostępny sprzęt do unieruchomienia złamanej kończyny,
 - wymienić sytuacje, w których może dojść do urazów kręgosłupa,
 - opisać przykłady powikłań wynikających z urazu kręgosłupa,
 - przedstawić metody przenoszenia poszkodowanych z urazem kręgosłupa,
 - wymienić przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy,
- (P) określić na czym polega udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach:
 - wyjaśnić pojęcie „oparzenie”, wymienić przyczyny i rodzaje oparzeń,
 - omówić zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,
 - zademonstrować metodę chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny,
 - wymienić przykłady zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić zasady postępowania w przypadku oparzeń środkami chemicznymi.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność, wywieranie wpływu, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 14. Bezpieczne wakacje – pomoc w nagłych przypadkach.

- **czas realizacji:** 2 x blok po 90' – łącznie 4 jednostki dydaktyczne po 45'
- **miejsce realizacji:**
 - a) pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej oraz umożliwiać organizację na jej terenie 3 podgrup szkoleniowych w sposób nie zakłócający się wzajemnie
 - b) można rozważyć organizację zajęć na basenie pływackim z pokazem udzielania pomocy osobie podtopionej przez ratownika pogotowia wodnego.

Prowadzenie zajęć poza szkołą będzie sprzyjało rozwojowi zainteresowań uczniów, co może w przyszłości zachęcić ich do współpracy lub pracy w zawodach związanych z ratownictwem. Daje też okazję do propagowania pozytywnych wzorców osobowych.

Sposób organizacji zajęć – zajęcia blokowe.

Proponowane praktyczne metody nauczania w podgrupach: **pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktążem, ćwiczenia przedmiotowe, sytuacyjna.**

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- udzielanie pierwszej pomocy we wstrząsie, w tym w szczególności:
 - przyczyny wstrząsu i zagrożenia z niego wynikające,
 - zasady postępowania przeciwstrząsowego (ułożenie, ochrona przed wychłodzeniem, wsparcie psychiczne poszkodowanego),
- udzielanie pierwszej pomocy osobie podtopionej, w tym w szczególności:
 - sytuacje, w jakich dochodzi do tonięcia i zagrożenia związane z wodą,
 - różnice między podtopieniem a utonięciem,

- etapy pomocy w podtopieniach,
- podejmowanie w sytuacji symulowanej czynności pierwszej pomocy po wydobyciu poszkodowanego z wody (pozycja bezpieczna, zapobieganie zachłyśnięciu i wychłodzeniu),
- zapobieganie tonięciu i wypadkom w akwenach wodnych,
- udzielanie pierwszej pomocy w zatruciach, w tym w szczególności:
 - zatrucie tlenkiem węgla (czadem), lekami lub środkami odurzającymi oraz ich objawy,
 - zasady bezpieczeństwa w pomieszczeniach skażonych tlenkiem węgla, gazami toksycznymi,
 - podejmowanie, w sytuacji symulowanej, pierwszej pomocy wobec osoby podejrzanej o zatrucie.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- ukąszenia i użądlenia – pierwsza pomoc.

Uzasadnienie – okres wycieczek szkolnych oraz okres wakacyjnych sprzyja kontaktom z przyrodą, która niesie określone zagrożenia, w tym z powodu ukąszeń i użądleń.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) określić na czym polega udzielenie pierwszej pomocy we wstrząsie:
 - zdefiniować najważniejsze przyczyny wstrząsu, wymienić zagrożenia z niego wynikające,
 - stosować zasady postępowania przeciwwstrząsowego (ułożenie, ochrona przed wychłodzeniem, wsparcie psychiczne poszkodowanego),
- (PP) określić na czym polega udzielenie pierwszej pomocy osobie podtopionej:
 - opisać sytuacje, w jakich dochodzi do tonięcia, wyjaśnia zagrożenia związane z wodą,
 - wyjaśnić różnicę między podtopieniem a utonięciem,
 - odtworzyć etapy pomocy w podtopieniach, podjąć w sytuacji symulowanej czynności pierwszej pomocy po wydobyciu poszkodowanego z wody (pozycja bezpieczna, zapobieganie zachłyśnięciu i wychłodzeniu),
 - wyjaśnić, jak zapobiegać tonięciu i wypadkom w akwenach wodnych,
- (P) określić na czym polega udzielenie pierwszej pomocy w zatruciach:
 - omówić zatrucie tlenkiem węgla (czadem), lekami lub środkami odurzającymi; wymienić ich objawy,
 - opisać zasady bezpieczeństwa w pomieszczeniach skażonych tlenkiem węgla, gazami toksycznymi,
 - w sytuacji symulowanej podjąć prawidłowe działania wobec osoby podejrzanej o zatrucie.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić zasady udzielania pierwszej pomocy przy ukąszeniach i użądleniach.

W czasie zajęć należy utrwalać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność, wywieranie wpływu, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

VI. DZIAŁ IV – EDUKACJA ZDROWOTNA.

- Proponowana ilość jednostek dydaktycznych – 4 x 45”
- Proponowana korelacja między przedmiotowa z treściami nauczania przedmiotów:
 - treści nauczania w Dziale IV należy skorelować z treściami nauczania przedmiotu:
 1. „Wychowanie fizyczne – zakres podstawowy” w aspekcie edukacji zdrowotnej.
 2. „Biologia – zakres podstawowy” w aspekcie znajomości uwarunkowań zdrowia człowieka.

Proponowane treści nauczania.

Treści nauczania winny być ukierunkowane na realizację przez nauczyciela zadania dydaktycznego polegającego na wyrabianiu u uczniów nawyków w zakresie:

- profilaktyki chorób cywilizacyjnych
- zdrowego odżywiania się
- elementów zdrowia psychicznego
- profilaktyki uzależnień
- aktywności fizycznej

Zainteresowanie uczniów problemami zdrowotnymi będzie skutkowało w przyszłości większą zdolnością do podejmowania pracy zawodowej bez ograniczeń zdrowotnych oraz podejmowanie pracy związanej z edukacją zdrowotną (np. dietetyk, diabetolog).

Temat nr 15. Współczesny świat i jego wpływ na nasze zdrowie.

- czas realizacji – 1 jednostka dydaktyczna – 45’
- miejsce realizacji – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej.
- **sposób realizacji** – zajęcia organizowane w formie teoretycznej oraz praktycznej – w grupach szkoleniowych – pomiar ciśnienia tętniczego.

Proponowany wachlarz metod dydaktycznych: wykład, dyskusja, pogadanka, prelekcja, sytuacyjna, pokaz z objaśnieniem, pokaz z instruktażem, ćwiczenia przedmiotowe.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- czynniki ryzyka chorób cywilizacyjnych, takich jak: nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, zaburzenia gospodarki lipidowej, otyłość; definiuje pojęcie zespołu metabolicznego; (nadciśnienie tętnicze, otyłość, cukrzyca, zaburzenia lipidowe);
- pomiar ciśnienia tętniczego;
- ocena korzyści kontroli czynników ryzyka miażdżycy w populacji;
- pojęcie wskaźnika masy ciała (BMI) i jego znaczenie w profilaktyce zdrowotnej;
- tendencje związane z otyłością wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w Polsce.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- wpływ długotrwałego używania urządzeń komputerowych na zdrowie.

Uzasadnienie – uzależnienie od komputera to czynnik wpływający na nasze zdrowie fizyczne, istotnym jest, aby uczniowie mieli taką świadomość i wiedzę.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- rozpoznawanie stanu osoby poszkodowanej.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) wymienić czynniki ryzyka chorób cywilizacyjnych, takich jak: nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, zaburzenia gospodarki lipidowej, otyłość; definiuje pojęcie zespołu metabolicznego; (nadciśnienie tętnicze, otyłość, cukrzyca, zaburzenia lipidowe) i dokonać pomiaru ciśnienia tętniczego;
- (PP) ocenić korzyści kontroli czynników ryzyka miażdżycy w populacji;
- (P) zdefiniować pojęcie wskaźnika masy ciała (BMI) i określić do czego służy; wymienić tendencje związane z otyłością wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w Polsce.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić wpływ długotrwałego używania urządzeń komputerowych na zdrowie.

Cele szczegółowe systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji – uczeń potrafi:

- rozpoznać stan osoby poszkodowanej.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych, inicjatywność, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 16. W zdrowym ciele zdrowy duch – zdrowie psychiczne i aktywność fizyczna.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymogi określone w Podstawie programowej.

Przykładowe metody nauczania: wykład, dyskusja, pogadanka, prelekcja, aktywizujące np. „burza mózgów”, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym, a społecznym oraz wpływ stresu na zdrowie;
- źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych;
- atrybuty oceny własnego zachowania związane ze zdrowiem, indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia;
- podstawowe sygnały i objawy problemów ze zdrowiem psychicznym (stres fizyczny i emocjonalny, zaburzenia odżywiania, depresja kliniczna);
- konstruktywne i niekonstruktywne sposoby radzenia sobie z emocjami, w tym negatywnymi;
- instytucje i organizacje świadczące leczenie, pomoc i wsparcie w przypadkach problemów zdrowia psychicznego, w szczególności świadczące usługi dla młodzieży, działające w okolicy miejsca zamieszkania,
- umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie) ich dobór i zademonstrowanie.
- zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu ze wskazaniem tych, które szczególnie często występują wśród nastolatków;
- czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ oraz czynniki poza wpływem człowieka;
- krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu;
- właściwa i racjonalna aktywność fizyczna oraz jej znaczenie dla zdrowia i rozwoju, w tym ochrony przed chorobami przewlekłymi;
- analiza tendencji związanych z brakiem aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w Polsce;

- ocena intensywności wysiłku fizycznego (np. na podstawie pomiaru częstości akcji serca w czasie i po wysiłku);
- analiza wartości odżywczej produktów żywnościowych, np. na podstawie informacji o ich składzie umieszczanych przez producenta na opakowaniu.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- sposoby radzenia sobie ze stresem.

Uzasadnienie – stres jest czynnikiem dezorganizującym wiele zachowań ludzkich, szczególnie w sytuacjach zagrożenia. Umiejętność radzenia sobie ze stresem jest pożądaną umiejętnością.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- czynniki ryzyka chorób cywilizacyjnych, takich jak: nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, zaburzenia gospodarki lipidowej, otyłość; definiuje pojęcie zespołu metabolicznego; (nadciśnienie tętnicze, otyłość, cukrzyca, zaburzenia lipidowe).

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) opisać zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym, a społecznym i wyjaśnić wpływ stresu na zdrowie;
- (PP) wymienić rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych;
- (PP) ocenić własne zachowania związane ze zdrowiem, ustalić indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia;
- (P) wskazać podstawowe sygnały i objawy problemów ze zdrowiem psychicznym (stres fizyczny i emocjonalny, zaburzenia odżywiania, depresja kliniczna);
- (P) opisać konstruktywne i niekonstruktywne sposoby radzenia sobie z emocjami, w tym negatywnymi;
- (P) określić, gdzie w okolicy swojego miejsca zamieszkania działają instytucje i organizacje świadczące leczenie, pomoc i wsparcie w przypadkach problemów zdrowia psychicznego, w szczególności świadczące usługi dla młodzieży;
- (PP) dobrać i zademonstrować umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie);
- (PP) wymienić zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu oraz wskazać te, które szczególnie często występują wśród nastolatków;
- (P) odróżnić czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ od takich, na które nie może;
- (P) omówić krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu;

- (P) wyjaśnić zagadnienia związane z właściwą i racjonalną aktywnością fizyczną oraz uzasadnić jej znaczenie dla zdrowia i rozwoju, w tym ochrony przed chorobami przewlekłymi;
- (PP) dokonać analizy tendencji związanych z brakiem aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w Polsce;
- (PP) ocenić intensywność wysiłku fizycznego (np. na podstawie pomiaru częstości akcji serca w czasie i po wysiłku);
- (PP) analizować wartość odżywczą produktów żywnościowych, np. na podstawie informacji o ich składzie umieszczanych przez producenta na opakowaniu.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić sposoby radzenia sobie ze stresem.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, inicjatywność, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 17. Nie biorę, nie piję, nie palę – co zyskuję, a czego się ustrzegłem.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej.

Proponowany wachlarz metod nauczania: wykład problemowy, dyskusja dydaktyczna, np. „okrągłego stołu”, „burza mózgów”.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- analiza objawów różnych rodzajów uzależnień behawioralnych, w tym uzależnienie od komputera, Internetu, hazardu;
- przekonania dotyczące spożycia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków przez młodzież mogące mieć wpływ na ich wybór;
- wiarygodne źródła informacji na temat tendencji i skutków dotyczących spożycia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków przez młodzież w Polsce; wyjaśnienia;

- w jaki sposób można unikać picia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków;
- zasady odpowiedniego stosowania leków (produktów leczniczych) i suplementów diety;
- udział ucznia w kształtowaniu warunków środowiskowych i społecznych, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.);
- wpływ substancji psychoaktywnych na sprawność kierowcy – przepisy prawa dotyczące używania substancji psychoaktywnych i prowadzenia pojazdów.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- e-papierosy i ich wpływ na zdrowie.

Uzasadnienie – brak wiedzy o szkodliwości substancji zawartych w e-papierosach oraz coraz większa ich popularność jest czynnikiem mającym negatywny wpływ na zdrowie ludzi.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- atrybuty oceny własnego zachowania związane ze zdrowiem, indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia.

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) analizować objawy różnych rodzajów uzależnień behawioralnych, w tym uzależnienie od komputera, Internetu, hazardu;
- (P) wskazać, jakie przekonania dotyczące spożycia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków przez młodzież mogą mieć wpływ na podejmowanie wymienionych zachowań;
- (PP) wymienić wiarygodne źródła informacji na temat tendencji i skutków dotyczących spożycia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków przez młodzież w Polsce; wyjaśnić, w jaki sposób można unikać picia alkoholu, palenia tytoniu, brania dopalaczy i narkotyków;
- (P) omówić zasady odpowiedniego stosowania leków (produktów leczniczych) i suplementów diety;
- (PP) ustalić, co sam może zrobić, aby tworzyć warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.);
- (P) wyjaśnić wpływ substancji psychoaktywnych na sprawność kierowcy, znać przepisy prawa dotyczące używania substancji psychoaktywnych i prowadzenia pojazdów.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić wpływ e-papierosów na zdrowie.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, inicjatywność, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

Temat nr 18. Wiem co jem.

- **czas realizacji** – 1 jednostka dydaktyczna – 45'
- **miejsce realizacji** – pracownia przedmiotowa lub sala lekcyjna, która winna spełniać co najmniej minimalne wymagania określone w Podstawie programowej.

Proponowane metody nauczania: wykład problemowy, pogadanka, dyskusja dydaktyczna np. „okrągłego stołu”, „burza mózgów”, programowane – z użyciem komputera.

Treści nauczania wynikające z Podstawy programowej:

- związki między aktywnością fizyczną, zwyczajami żywieniowymi i dobrostanem emocjonalnym;
- racjonalne żywienie i jego znaczenie dla zdrowia i rozwoju,
- ochrona przed chorobami przewlekłymi;
- bulimia i anoreksja, i ich wpływ na zdrowie.

Treści nauczania wykraczające poza Podstawę programową:

- zdrowa żywność, umiejętność interpretowania składu gotowych produktów spożywczych na podstawie etykiet.

Uzasadnienie – umiejętność oceny jakości zakupionych gotowych produktów spożywczych na podstawie etykiet produktu ma wpływ na zdrowy sposób odżywiania.

Treści nauczania systematycznie utrwalane z zakresu II i III etapu edukacji:

- udział ucznia w kształtowaniu warunków środowiskowych i społecznych, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.);

Cele operacyjne szczegółowe wynikające z Podstawy programowej – uczeń potrafi:

- (P) wyjaśnić związki między aktywnością fizyczną, zwyczajami żywieniowymi i dobrostanem emocjonalnym;
- (P) wyjaśnić zagadnienia związane z właściwym, racjonalnym żywieniem, uzasadnić jego znaczenie dla zdrowia i rozwoju, w tym ochrony przed chorobami przewlekłymi;
- (PP) zdefiniować pojęcia bulimia i anoreksja, wyjaśnić ich następstwa;
- (P) wyjaśnić zagadnienia związane z właściwym, racjonalnym odżywianiem; uzasadnić jego znaczenie dla zdrowia i rozwoju, w tym ochrony przed chorobami przewlekłymi.

Cele szczegółowe wykraczające poza Podstawę programową – uczeń potrafi:

- (PP) omówić pojęcie „zdrowa żywność” oraz interpretować skład gotowych produktów spożywczych na podstawie etykiet.

W czasie zajęć należy utrzymywać kompetencje kluczowe i interdyscyplinarne, a w szczególności: porozumiewanie się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, komunikacyjne – zarządzania przekazem werbalnym i niewerbalnym, zachowań asertywnych, inicjatywność, nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

Realizując materiał nauczania, szczególnie przy wprowadzaniu nowych treści, nauczyciel winien stosować zindywidualizowane formy pracy uczniów w zakresie edukacji włączającej opisane w dalszej części programu.

VII. KORELACJA MIĘDZYPRZEDMIOTOWA

Treści nauczania zawarte w Podstawie programowej wskazują na konieczność (zasadność) korelacji treści nauczania niniejszego przedmiotu z treściami nauczania takich przedmiotów jak:

- „Wiedza o społeczeństwie – zakres podstawowy” oraz „Historia – zakres podstawowy” w zakresie czynników determinujących bezpieczeństwo państwa,
- „Wiedza o społeczeństwie – zakres podstawowy” w kontekście zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych,
- „Wychowanie fizyczne – zakres podstawowy” w aspekcie edukacji zdrowotnej,
- „Biologia – zakres podstawowy” w aspekcie znajomości uwarunkowań zdrowia człowieka.

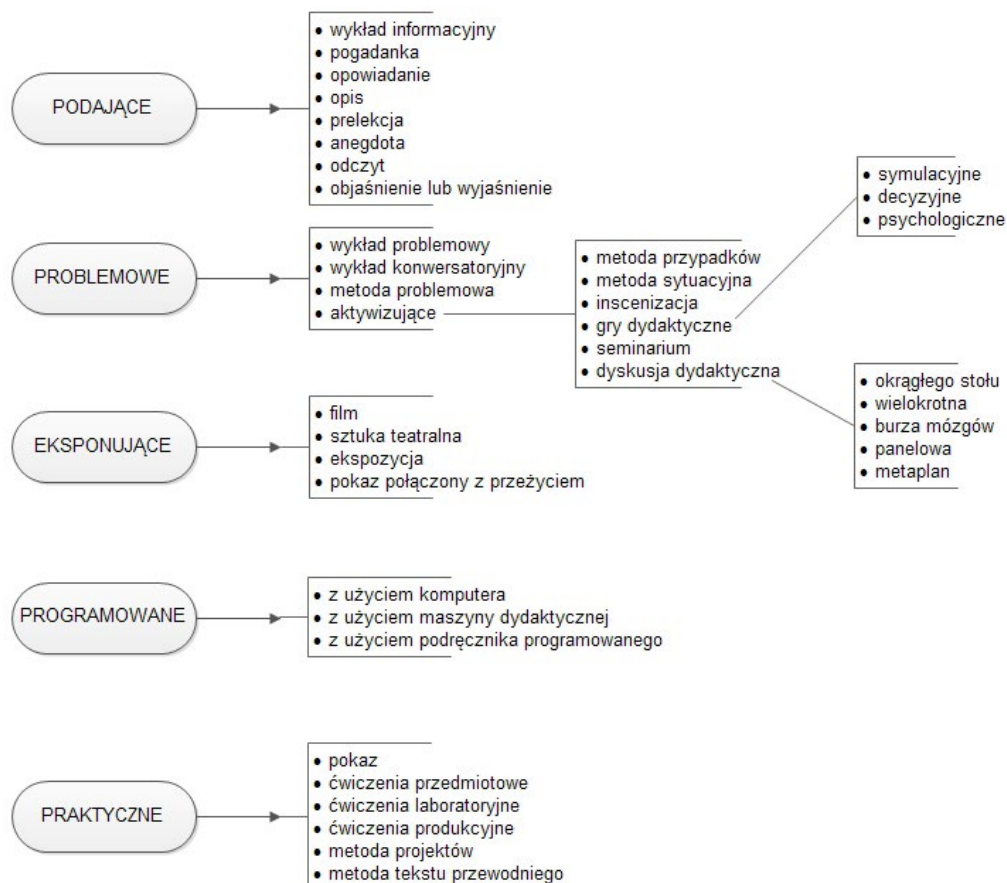
Analiza Podstawy programowej oraz specyfika etapów edukacyjnych wskazują, że realizacja treści nauczania w przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa wyprzedza w czasie pokrewne treści ze wskazanych powyżej przedmiotów. Zaleca się wspólne konsultacje nauczycieli w/w przedmiotów w celu przyjęcia rozwiązań organizacyjnych i treści nauczania, tak, aby stanowiły podbudowę dla innych przedmiotów oraz zmierzały do dalszego pogłębiania wiedzy zgodnie z przyjętymi zasadami konstruktywizmu. Poczynione uzgodnienia będą miały pozytywny wpływ na spójną realizację treści danego obszaru przedmiotowego z treściami międzyprzedmiotowymi o pokrewnym zakresie merytorycznym. Współpraca nauczycieli pozwoli również na spójne pogłębianie i utrwalanie kompetencji kluczowych i interdyscyplinarnych. W programie, w poszczególnych działach wskazano proponowany zakres korelacji.

VIII. OBUDOWA DYDAKTYCZNA

Metody nauczania – wskazówki ogólne.

Przedmiot wymaga stosowania zarówno teoretycznych, jak i praktycznych metod kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem aktywizujących **metod nauczania oraz metod praktycznych, których celem jest nabycie umiejętności osobistych oraz działania w grupie.** W dydaktyce brak jest jednolitej klasyfikacji metod nauczania, w zależności od autorów publikacji jest on różny. Dobór metod nauczania jest jednym z zadań nauczyciela, nie może on być schematyczny, metoda powinna być dobrana z zastosowaniem co najmniej kryteriów takich jak: rodzaj zajęć – teoretyczne czy praktyczne, poziomu ogólnej wiedzy uczniów i poziomu wiedzy z danego przedmiotu, struktury grupy (ilość osób z SPE), liczebności grupy, dostępnej bazy szkoleniowej, dostępnych pomocy dydaktycznych, dostępności zewnętrznych podmiotów mogących wesprzeć proces edukacji. Zgodnie z zasadami konstruktywizmu przyjętymi w programie nauczyciel powinien dobrać metody uwzględniające zdobywanie wiedzy i zdobytą wiedzę z różnych źródeł.

Przegląd metod nauczania (za A. Szlosek)

W programie zaproponowano przy poszczególnych lekcjach oraz w załączonych wzorcach scenariuszy przykładowe metody nauczania.

Opis wybranych metod nauczania.

Metody aktywizujące

Metoda przypadków

Metoda polegająca na analizie, a następnie dyskusji nad przedstawionym przez nauczyciela opisie zdarzeń (opis przypadku), odnoszącego się do działalności człowieka. Przedstawia się sytuację problemową w taki sposób, aby można było wykorzystać zdobytą wiedzę i doświadczenie.

Metoda sytuacyjna

Metoda polegająca na analizie, a następnie dyskusji nad przedstawionym ciągiem zdarzeń. Analiza opisu sytuacji dokonywana jest przez słuchacza z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, a następnie prowadzona jest dyskusja nad zawartymi w opisie problemami.

Metoda gier dydaktycznych

Działanie w formie ćwiczenia z elementami zabawy, w której przestrzega się ściśle określonych zasad.

- gry symulacyjne oraz gry decyzyjne.

Dyskusja dydaktyczna to jedna z aktywizujących metod nauczania – uczenia się, której istota polega na zorganizowanej wymianie myśli i poglądów uczestników grupy na dany temat. Ale każda dyskusja to także sztuka wyrażania swojego zdania, argumentacji i trening szacunku dla przekonań innych.

Dyskusja, tak jak i każda inna metoda, powinna być w przemyślany sposób dobrana do celu, który chcemy osiągnąć. Jako metodę szkoleniową należałoby ją polecić, gdy chcemy:

- zaznajomić z zagadnieniami nie posiadającymi jednoznacznego rozwiązania – dyskusja pozwala skonfrontować rozmaite stanowiska i ukazać możliwości różnych rozwiązań lub podejmowania różnych decyzji w zależności od tego, co chcemy osiągnąć;
- zaznajomić uczestników szkolenia z zagadnieniami szczególnie trudnymi i złożonymi, a które w dyskusji uzyskują rozmaite naświetlenie – dyskusja pozwala wówczas ujawnić w czym tkwią te trudności;
- zaznajomić ze szczególnie trudnymi przypadkami praktycznymi, wywołującymi kontrowersyjne sądy i opinie – ma to na celu przygotowanie do działania w takich właśnie sytuacjach.

Burza mózgów (ang. brainstorming)

Jedną z odmian dyskusji polegającą na umożliwieniu uczniom szybkiego zgromadzenia wielu konkurencyjnych lub uzupełniających się hipotez rozwiązania problemu, któremu poświęcona jest dana jednostka metodyczna lub jej fragment. Można zgłaszać wszystkie najbardziej śmiałe lub niedorzeczne pomysły rozwiązania, choćby nietypowe, ryzykowne i nierealne, w obojętnej formie, żeby nawet chwila namysłu nad poprawnością językową nie zmniejszyła pomysłowości. Pomysły te nie mogą być oceniane ani komentowane, a z tytułu ich wypowiedzenia na autorów nie spływają żadne obowiązki ani odpowiedzialność. Cała konstrukcja burzy mózgów jest tak pomyślana, aby przerwać komunikację między fazą produkcji pomysłów i ocenianiem pomysłów. Metoda ta opisywana jest w literaturze pod wieloma nazwami: giełda pomysłów, sesja odroczonego wartościowania, metoda Osborna – brainstorming, konferencja dobrych pomysłów, jarmark pomysłów, sesja odroczonej oceny.

Dyskusja związana z wykładem

Jest to odmiana dyskusji odnosząca się do wykładu, mająca na celu wyjaśnienie wątpliwości uczących się co do tez i sformułowań zawartych w wykładzie oraz uzyskiwanie od nich informacji zwrotnej dotyczącej zrozumienia zrealizowanych treści.

WYBRANE METODY PODAJĄCE

- Prezentacja jest to wystąpienie publiczne, zwykle skierowane do małych, specyficznych audytoriów. Prezenter używa sprzętu i pomocy wizualnych, by zilustrować słowa i wzmocnić tym samym informację. Prezentacja jest mniej oficjalna i zwykle zawiera czas na pytania i odpowiedzi. Prezentacja to ten rodzaj wystąpienia publicznego, na temat którego poświęca się bardzo wiele uwagi w różnego rodzaju publikacjach.
- Prelekcja to wykład o treści zazwyczaj popularnonaukowej. Po wystąpieniu prelegenta zawsze w drugiej części odbywa się dyskusja nad zaprezentowanym materiałem. Podczas prelekcji materiał dydaktyczny najczęściej jest przygotowany w formie tez, a nie pełnego wystąpienia.
- Wykład jest słownym przekazem określonych informacji ułożonych w pewną strukturę. Celem wykładu jest przekazanie wiedzy, która następnie jest absorbowana przez grupę.
- Wykład, w swojej najbardziej popularnej formie, jest ustną prezentacją określonych informacji ułożonych w pewną strukturę.

Metody praktyczne

Pokaz z objaśnieniem

Metoda nauczania praktycznego, polegająca na demonstracji czynności, ich kolejności i prawidłowości wykonania. W przypadku czynności złożonych pokaz powinien obejmować demonstrację kolejnych faz tych czynności.

Towarzyszący pokazowi komentarz słowny ma charakter objaśnienia (wyjaśnienia). Wynika z tego, że objaśnienie wskazuje na „sens” i „znaczenie”, wyjaśnia pewne relacje i związki, ukazuje strukturę. Oznacza to, że metoda pokazu z objaśnieniem może być stosowana raczej w początkowej fazie zajęć o charakterze praktycznym.

Pokaz z instruktażem

Komentarz słowny wspierający pokaz jest swego rodzaju werbalną instrukcją, w skrócie zwaną instruktażem.

Ćwiczenia praktyczne

Umożliwiają kształtowanie umiejętności zastosowania przyswojonej wiedzy w praktyce.

Zaproponowane metody dydaktyczne są przydatne z punktu widzenia rynku pracy, ponieważ uczą: konstruktywnego myślenia przy rozwiązywaniu problemów, podejmowania decyzji i jej uzasadniania, racjonalnego działania w sytuacji zagrożenia oraz – co jest szczególnie przydatne – umiejętności pierwszej pomocy i samopomocy. Metody połączone z edukacją przez wyspecjalizowane służby sprzyjają zainteresowaniu uczniów zawodami, które ich przedstawiciele reprezentują.

Wykorzystanie technik informatycznych

W procesie konstruktywistycznego nauczania należy wykorzystywać wszelkie dostępne i rzetelne źródła wiedzy, w tym oparte o technikę komputerową. Komputer, w oparciu o programy biurowe może zastępować tradycyjne pomoce papierowe zarówno w procesie nauczania, jak i oceniania (testy, wzorce, schematy, instrukcje, procedury itp.). Techniki informatyczne pozwalają również na uzyskiwanie informacji ze źródeł pozaszkolnych, głównie za pośrednictwem Internetu. Wiedza uzyskana z platform internetowych może być stosowana zarówno w czasie lekcji, jak również może być poleceniem pracy domowej, np. wyszukanie informacji na określony temat. Istotne jest w tym przypadku, aby nauczyciel dokonał analizy dostępności uczniów do sieci internetowych. W przypadku korzystania ze źródeł internetowych, np. dotyczących zagrożeń czy zdrowego odżywiania ważne jest, aby nauczyciel nadzorował rzetelność stron, z jakich pobierana jest informacja. Zaleca się, aby były to oficjalne strony służb państwowych lub organizacji – przykładowe adresy stron zawarte są w części X Programu.

Kształtowanie umiejętności interdyscyplinarnych

Dobór metod nauczania powinien uwzględniać kształtowanie umiejętności interdyscyplinarnych, takich jak:

- nawiązywania kontaktu z innymi,
- komunikacyjne: umiejętności uważnego słuchania, nadawania, przemawiania,
- zarządzania przekazem niewerbalnym i werbalnym,
- negocjacyjne,
- rozwiązywania konfliktów,
- pracy zespołowej,
- zachowań asertywnych,
- wywierania wpływu,
- delegowania uprawnień,
- adaptacji społecznej.

Warunki realizacji – miejsce prowadzenia zajęć

1. Zajęcia lekcyjne winny być prowadzone w pracowni przedmiotowej lub sali lekcyjnej, która winna spełniać minimalne wymogi określone w podstawie programowej.
2. Zajęcia praktyczne (blokowe) powinny być prowadzone w sali o powierzchni umożliwiającej zorganizowanie 3 podgrup szkoleniowych w sposób wzajemnie się nie zakłócający.

Sposoby realizacji kształcenia w oparciu o wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne

Nauczyciel przed rozpoczęciem kolejnego etapu nauczania winien dokonać analizy możliwości wykorzystania podmiotów zewnętrznych w prowadzonych zajęciach stosownie do środowiska, w którym funkcjonuje szkoła. W zależności od tego, czy jest to duże miasto czy mała miejscowość możliwości są różne, w jednych będzie można wykorzystać istniejącą służbę, np. Straż Miejską, natomiast w innych zorganizować spotkanie z ciekawą osobą, np. ze strażakiem z ochotniczej Straży Pożarnej. Jako dobrą praktykę zaleca się stworzenie bazy podmiotów, które można wykorzystać jako dodatkowe źródło wiedzy i informacji oraz uzgodnienie z ich przedstawicielami zakresu współpracy, która może polegać na zaprezentowaniu procedur działania, np. Centrum Zarządzania Kryzysowego lub na wdrażaniu postaw prospołecznych i popularyzację zawodu lub pasji, np. spotkanie z ratownikiem medycznym czy strażakiem.

Według autora opracowania (Tomczak, Andrzej, 2018:47, PARADYGMATY KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI EDUKACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA (PROOBRONNEJ))

przykładowe możliwości współpracy szkoły z różnymi instytucjami mogą być realizowane na zasadzie:

1. Współpraca szkoły z Wojskiem Polskim polegać może na:

- realizowaniu wycieczek do jednostek wojskowych w celu obejrzenia sprzętu wojskowego,
- pomocy wojska przy realizacji zawodów, czy obozów sportowo-obronnych (instruktorzy, sprzęt, baza),
- patronowaniu imprezom związanym z obronnością.

Można zastosować następujące metody: opowiadanie, wykład, pogadanka, metoda zajęć praktycznych.

Współpraca szkoły z Policją może polegać na:

- spotkaniach z pedagogami w celu omawiania problematyki dot. zagrożeń przestępczością oraz demoralizacją młodzieży,
- informowaniu policji o występujących na terenie szkoły zdarzeniach mających znamiona przestępstw oraz o zdarzeniach zagrażających zdrowiu i życiu uczniów i nauczycieli,
- współpracy w celu rozwiązywania problemów mających miejsce w szkole i poza nią, mogących mieć podłoże przestępcze,
- organizowaniu spotkań tematycznych dla uczniów, nauczycieli i rodziców, m.in. w celu omawiania metod postępowania w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją, a w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytutką,
- opracowywaniu i wprowadzaniu programów profilaktycznych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom oraz zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Stosuje się następujące metody: pogadankę, dyskusję, metodę zajęć praktycznych, metodę inscenizacji, metodę sytuacyjną, giełdę pomysłów.

2. Współpraca ze Strażą Pożarną będzie polegała na:

- spotkaniach ze środowiskiem szkolnym w celu omówienia zagrożeń pożarowych,
- demonstrowaniu sprzętu gaśniczego,
- nauczaniu obsługiwanego podręcznego sprzętu gaśniczego,
- prowadzeniu praktycznych treningów z pozorowanym pożarem i ewakuacją.

Zastosowane mogą być takie metody jak: opowiadanie, pogadanka, pokaz, metoda zajęć praktycznych, metoda inscenizacji.

3. Współpraca ze Strażą Miejską może obejmować:

- spotkania z dziećmi, młodzieżą szkolną i rodzicami na temat odpowiedzialności prawnej oraz zachowań w sytuacjach zagrożeń,
- prowadzenie akcji typu: bezpieczna droga do szkoły, przemoc i agresja w szkole, bezpieczne wakacje, bezpieczne ferie, cyberprzemoc, zagrożenia wynikające z uzależnień.

Zastosowane mogą zostać następujące metody: opowiadanie, wykład, pogadanka, metoda zajęć praktycznych.

4. Współpraca z Polskim Czerwonym Krzyżem może przybierać formy:

- szkoleń z udzielania pierwszej pomocy, przeciwdziałania uzależnieniom, udostępniania materiałów edukacyjnych, ulotek itp.,
- pomocy w pracach komisji konkursowych.

Można stosować metody np.: wykład, zajęcia praktyczne, metodę sytuacyjną.

5. Współpraca z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratowniczym może zaś przybierać formy:

- pokazu ratownictwa wodnego,
- przeprowadzania lekcji pływania z elementami ratownictwa,
- propagowania form aktywnego i bezpiecznego spędzania czasu.

Stosowane mogą być następujące metody: pokaz, wykłady, pogadanki, zajęcia praktyczne.

Środki dydaktyczne do przedmiotu.

Zgodnie z Podstawą programową zalecane są poniższe warunki bazowe:

- pracownia lub klasa do prowadzenia zajęć z przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa o wielkości umożliwiającej aranżację do ćwiczeń praktycznych,
- zaplecze lub zabezpieczone miejsce umożliwiające przechowywanie pomocy, podstawowych materiałów i przyborów nauczyciela niezbędnych do prowadzenia zajęć oraz ewentualnych prac uczniów,
- sprzęt audiowizualny i prezentacyjny – komputer, rzutnik – zamontowany na stałe lub przenośny,
- dostęp do Internetu.

W celu nauki pierwszej pomocy niezbędne jest posiadanie na wyposażeniu pracowni lub winien być zapewniony dostęp do zasobów podmiotu zewnętrznego (Pogotowie Ratunkowe, Straż Miejska, Policja, WOPR itp.), w ilości zależnej od organizacji zajęć (ilość podgrup szkoleniowych), następujących pomocy szkoleniowych:

- torby ratownicze z Zestawem Pierwszej Pomocy typu A, B, C;
- plecaki ratownicze z zestawem ratownictwa medycznego;
- fantom treningowy;
- defibrylator szkoleniowy;
- ciśnieniomierz;
- zestawy do unieruchamiania kończyn (szyny, chusty itp.);
- środki opatrunkowe do opatrywania zranień;
- apteczki samochodowe;

- apteczki domowe.

Formy organizacyjne.

Zajęcia powinny być prowadzone w grupach szkoleniowych (klasach) o liczebności do 30 osób, a w zajęciach praktycznych w grupach lub podgrupach do 15 osób.

Zajęcia lekcyjne powinny być prowadzone w różnych formach organizacyjnych, w tym z wykorzystaniem podmiotów zewnętrznych. Ustalając formę organizacyjną nauczyciel powinien brać pod uwagę ograniczenia z tytułu uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Przykładowe formy organizacyjne:

a) praca w grupach

W przypadku, gdy podczas lekcji trzeba będzie analizować bądź rozwiązywać określone problemy, najlepsze efekty uzyskuje się pracując w małych grupach. Praca w małych grupach polegająca na wykonaniu konkretnych zadań (ćwiczeń) zleconych przez nauczyciela, aktywizuje wszystkich uczniów, gdyż muszą oni wspólnie dokonać analizy otrzymanego zadania, dyskutować, ustalać metody rozwiązania problemu, uporządkować wiedzę w twórczy sposób, po czym przedstawić innym efekt pracy swojej grupy. Praca w małych zespołach ma wiele zalet, ale by spełniła swoje zadanie, musi być dobrze zaplanowana i zorganizowana.

b) zajęcia blokowe

Założenia:

- liczba uczniów ogółem – do 30
- liczba uczniów w grupie głównej – do 15
- liczba uczniów w podgrupie 1 i 2 – łącznie do 15
- liczba uczniów w grupie z SPE – według potrzeb (jak najmniejsza liczebnie)
- czas zajęć – 2 x 45'

Wprowadzenie do zajęć – czas 15'

- podział na grupy szkoleniowe
- omówienie przebiegu zajęć,
- instruktaż bhp

Grupa główna – czas 30'

Temat zasadniczy –
wprowadzenie nowych
treści (umiejętności) zgodnie
z programem.

zmiana
po 30'

Grupa doskonaląca

Podgrupa 1 – czas 15'
Doskonalenie wybranych
umiejętności lub elementów wiedzy
nabytych w toku nauki
zmiana w podgrupach po 15'

Podgrupa 2 – czas 15'
Doskonalenie wybranych
umiejętności lub elementów wiedzy
nabytych w toku nauki

Wydzielona w miarę potrzeb
podgrupa uczniów ze specjalnymi
potrzebami edukacyjnymi – czas –
do 30'
– doskonalenie podstawowych,
najbardziej opanowanych elementów
praktycznych i elementów wiedzy
teoretycznej

Podsumowanie zajęć – czas 15'**Formy indywidualizacji kształcenia uczniów – EDUKACJA WŁĄCZAJĄCA.**

Edukacja włączająca polega na wspólnej edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami z ich zdrowymi rówieśnikami. W przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa, w którym wiele celów kształcenia ukierunkowane jest na praktyczny efekt w postaci określonej umiejętności, nauczyciel stanie przed problemem:

- doboru właściwych metod i sposobów nauczania teoretycznego, np. o strukturach państwa związanych z bezpieczeństwem,
- doboru praktycznych metod i sposobów nauczania umiejętności takich jak sztuczne oddychanie.

W zakresie zajęć teoretycznych nauczyciel w stosunku do uczniów o specyficznych trudnościach w uczeniu się powinien skoncentrować się na treściach podstawowych

przekazywanych z zastosowaniem takich sposobów przekazywania wiedzy, jak: wielokrotne (w tym powolne) powtarzanie podstawowych definicji, wyjaśnianie, stymulowanie, pobudzanie i zainteresowanie uczniów tematyką zajęć.

W przypadku zajęć praktycznych nauczyciel będzie musiał dokonać oceny w jaki sposób może przekazywać umiejętności uczniom o czasowych ograniczeniach (np. po skręceniu nogi), uczniom o stałych ograniczeniach z tytułu niepełnosprawności ruchowej oraz uczniom o niepełnosprawności fizycznej i specyficznych trudnościach w uczeniu się. Może się zdarzyć tak, że część czynności będzie poza możliwościami uczniów z SPE, np. ułożenie osoby w pozycji bezpiecznej, gdzie trzeba użyć siły fizycznej. Należy wówczas koncentrować się na umiejętnościach pracy zespołowej, np. uczeń pełnosprawny wykonuje czynności wymagające siły fizycznej, a uczeń z SPE pomocnicze (np. udrażnia drogi oddechowe). W czasie zajęć praktycznych można również zastosować pomoc stałą lub doraźną innych uczniów dla uczniów z SPE w drodze planowego budowania zespołów uczniowskich lub wyznaczania liderów do współpracy przy wykonywaniu określonego zadania. Ważnym elementem jest też odpowiednie wykorzystanie w zajęciach praktycznych asystentów osoby niepełnosprawnej, jeżeli tacy są ustanowieni. W tym przypadku należy dążyć do przeszkolenia asystentów z zasad pomocy osobom niepełnosprawnym w sytuacjach zagrożenia np. poruszanie się w czasie ewakuacji.

Tworzenie prawidłowych warunków edukacyjnych dla ucznia z SPE – dobór metod i form pracy.

Pomoc dydaktyczno-wychowawcza dla uczniów z SPE wyraża się w stosowaniu w toku lekcji takich metod czy sposobów oceniania, czy takich metod wychowawczych, które ułatwiają uczniowi naukę i społeczne przystosowanie.

Ogólne wskazania do pracy z uczniem zSPE w przedmiocie edukacja

dla bezpieczeństwa (za Jolanta Rafał-Łuniewska – Wydział Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych ORE – file:///Users/LL/Downloads/mat.-dodatkovymodul-v-zal.-2uczen-ze-spe-wspomaganie-3%20(3).pdf).

Nauczyciel powinien dostosować metody i formy pracy z uczniem do jego możliwości, uwarunkowanych dysfunkcjami czy sytuacją społeczną. Wiąże się to na przykład z następującymi działaniami:

- dostosowaniem sposobu komunikowania się z uczniem;
- zachowaniem właściwego dystansu;
- wydłużeniem czasu pracy;
- zmianą form aktywności;
- dzieleniem materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszeniem liczby zadań do wykonania, zwiększeniem liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału;

- częstym odwoływaniem się do konkretnego;
- stosowaniem metody pogłębienia – umożliwieniem poznawania wielozmystowego;
- dostosowaniem liczby bodźców związanych z procesem nauczania;
- zastosowaniem dodatkowych środków dydaktycznych i środków technicznych;
- stosowaniem zróżnicowanych kart zadań do samodzielnego rozwiązania;
- powtarzaniem reguł obowiązujących w klasie oraz jasnym wyznaczeniem granic i egzekwowaniem ich przestrzegania.

Proponowane metody sprawdzania osiągnięć edukacyjnych ucznia.

Zgodnie z Ustawą o systemie oświaty w III etapie edukacyjnym ocenianiu podlegają:

- 1) osiągnięcia edukacyjne ucznia;
- 2) zachowanie ucznia.

Ocena klasyfikacyjna z zachowania nie ma wpływu na oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych.

Ocenianie w przedmiocie Edukacja dla bezpieczeństwa dokonywane jest na poziomie:

1. bieżącym (częstkowym) – wiedza i umiejętności ucznia w danym momencie nauczania,
2. śródrocznym – wiedza i umiejętności ucznia na koniec śródrocznego okresu nauki,
3. końcowym – wiedza i umiejętności ucznia na koniec nauki przedmiotu (roczne).

Oceny śródroczne i końcowe z przedmiotu ustalane są przez nauczyciela przedmiotu zgodnie ze statutem szkoły.

Zasady udostępniania ocen, informowania rodziców i klasyfikowania z przedmiotu powinny być spójne z normami wewnątrzszkolnymi opartymi o przepisy oświatowe.

Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego mają obowiązek poinformowania uczniów oraz ich rodziców o:

- wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;
- sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;
- warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych.

Szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego określa statut szkoły.

Zasada konstruktywizmu, zgodnie z którą proces dydaktyczny polega na nabudowywaniu nowej wiedzy na wiedzy już posiadanej, skłania do stosowania w procesie dydaktycznym oceniania kształtującego polegającego na pozyskiwaniu przez nauczyciela i ucznia w trakcie nauczania informacji, które pozwolą rozpoznać, jak przebiega proces uczenia się, tak aby:

- nauczyciel modyfikował dalsze nauczanie,
- uczeń otrzymywał informację zwrotną pomagającą mu się uczyć.

Zasady oceniania kształtującego przedstawia poniższy model (O. Rożewicz. Ocenianie kształtujące w praktyce, <https://o-rozewicz.pl/2018/02/26/ocenianie-kszaltujace/>)

Ocenianie kształtujące wymaga rozróżniania funkcji oceny sumującej i kształtującej.

Ocenianie sumujące.

Ocena sumująca to podsumowanie wiedzy nabytej przez ucznia wyrażone stopniem (1–6).

Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.

Ocenianie bieżące jest podstawą do monitorowania postępów w nauczaniu i uczeniu się każdego z uczniów. Obiektywne ocenianie, stymulujące chęć uczenia się, jest jednym z podstawowych zadań nauczyciela w procesie nauki szkolnej.

Oceny cząstkowe, śródroczne i końcową ocenę klasyfikacyjną z zajęć edukacyjnych ustala się w stopniach według następującej skali:

- stopień celujący – 6
- stopień bardzo dobry – 5
- stopień dobry – 4
- stopień dostateczny – 3
- stopień dopuszczający – 2
- stopień niedostateczny – 1

Negatywną oceną klasyfikacyjną jest ocena niedostateczna.

Przy ocenie uczniów nauczyciel powinien brać pod uwagę wszelkie przejawy aktywności uczniów związane z procesem uczenia się – zarówno jego wiedzę teoretyczną, jak i wiedzę praktyczną i umiejętność jej wykorzystania w praktyce.

Wymaga to stosowania przez nauczyciela, oprócz kryteriów zawartych w zasadach ogólnoszkolnych, własnych, możliwie obiektywnych kryteriów oceny.

Proponuje się przyjęcie poniższych, opisowych, kryteriów oceniania:

1. ocena celująca

a) wiedza – uczeń:

- wykazał się wiedzą wykraczającą poza materiał programowy;

b) umiejętności – uczeń:

- współpracując z grupą systematycznie poszerza własną wiedzę i umiejętności;
- przedstawia racjonalne koncepcje własnych rozwiązań, działań i przedsięwzięć;
- nawiązuje dyskusję, argumentuje w obronie swoich poglądów;
- wskazuje analogie oraz określa zagrożenia i szanse proponowanych rozwiązań, działań i przedsięwzięć;
- przedstawia własny, twórczy stosunek do poznawanych zagadnień;
- posługuje się wiedzą pozaprogramową.

2. ocena bardzo dobra

a) wiedza – uczeń:

- wykazał się znajomością całego zakresu materiału zawartego w programie,
- potrafi zastosować wiedzę z innych przedmiotów do rozwiązywania zadań w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa;

b) umiejętności – uczeń:

- efektywnie korzysta z ogółu dostępnych źródeł informacji;
- indywidualnie rozwiązuje zadania i problemy edukacyjne;
- aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych;
- poprawnie wykonuje czynności ratownicze, wykorzystując odpowiednio sprzęt i środki ratownicze;
- efektywnie wyszukuje z wielu źródeł wiadomości o sposobach alternatywnego działania;

- umie zorganizować i pokierować zespołem rówieśników.
3. ocena dobra
- a) wiedza – uczeń::
- wykazał się znajomością materiału zawartego w programie w stopniu zadowalającym,
- b) umiejętności – uczeń:
- efektywnie korzysta z przekazanych źródeł informacji;
 - wyciąga poprawne wnioski w kategoriach przyczyna-skutek;
 - samodzielnie realizuje zadania o niewielkim stopniu złożoności;
 - poprawnie wykonuje czynności ratownicze z doбором właściwych środków;
 - wykazuje aktywność w czasie zajęć dydaktycznych;
 - podejmuje i poprawnie realizuje wybrane zadania dodatkowe.
4. ocena dostateczna
- a) wiedza – uczeń:
- wykazał się znajomością treści programu w stopniu umożliwiającym podejmowanie działań profilaktycznych i ratowniczych,
- b) umiejętności – uczeń:
- pod kierunkiem nauczyciela:
 - realizuje zadania o niewielkim stopniu złożoności;
 - wykorzystuje podstawowe źródła informacji;
 - indywidualnie wykonuje proste zadania w trakcie zajęć dydaktycznych;
 - wykazuje przeciętną aktywność.
5. ocena dopuszczająca
- a) wiedza – uczeń:
- wykazuje braki w wiedzy, które mogą zostać usunięte w toku dalszej edukacji,
- b) umiejętności – uczeń:
- wspomagany przez nauczyciela wykonuje proste polecenia, wykazując podstawowe umiejętności.
6. ocena niedostateczna
- a) wiedza – uczeń:
- wykazuje braki z zakresu treści programu, które uniemożliwiają realizację zadań programowych,
- b) umiejętności – uczeń:
- nie potrafi zrealizować prostych poleceń nauczyciela, wymagających zastosowania podstawowych umiejętności.

Ocenianie bieżące wymaga zastosowania przez nauczyciela dobranych przez niego form, metod i narzędzi służących do oceny poziomu wiedzy ucznia.

W ocenianiu sumującym należy uczniowi umożliwić poprawienie oceny z części materiału, z którego nie uzyskał wyniku pozytywnego.

Sposób poprawienia oceny winien określać Wewnątrzszkolny System Ocenia i Przedmiotowe Zasady Oceniania (o ile dokument ten jest w danej szkole obowiązujący).

Przykładowe narzędzia ocenijące mogące mieć zastosowanie w przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa:

1. wiedza teoretyczna

Podstawowym sposobem pomiaru jest praca pisemna, która może przybierać formę kartkówki lub dłuższego testu pisemnego otwartego lub zamkniętego.

Przykładowe zadanie testu pisemnego zamkniętego:

a) w formie testu wielokrotnego wyboru

„Które z poniżej wymienionych zagrożeń dla bezpieczeństwa ma źródło wynikające wyłącznie z działania sił przyrody:

- załamanie się stropu budynku na skutek opadów śniegu,
- powódź zaistniała na skutek wadliwie zbudowanej tamy,
- powódź zaistniała na skutek ulewnych deszczy;
- pożar zaistniał w wyniku podpalenia.”

W zadaniu tym:

- wszystkie odpowiedzi są prawdopodobne, zarówno błędne (dystraktory – poz. 1, 2 i 4), jak i odpowiedź prawidłowa (werstraktor – poz. 3), ponieważ są związane z siłami przyrody,
- mają podobną budowę i są uporządkowane edytorsko,
- tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa, bo nie jest powiązana z działalnością ludzką (błędem lub czynem ludzkim),

b) zadanie prawda-falsz

- „Siły zbroje RP zajmują się zapewnieniem bezpieczeństwa w komunikacji publicznej przed atakami terrorystycznym [TAK] [NIE]”
- Zadanie jest jednoznacznie fałszywe, ponieważ bezpieczeństwem w komunikacji zajmują się inne służby.

c) zadanie na dobieranie

Zadania na dobieranie to zadania, w których uczeń ma przyporządkować dwa zbiory danych według określonego kryterium.

„Przyporządkuj, łącząc linią, informacje zawarte w kolumnie 1 z informacjami zawartymi w kolumnie 2.

Do zadań wykonywanych przez służby państwowe należą:	
■ Siły zbrojne RP	■ zapobieganie incydentom terrorystycznym
■ Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	■ zapewnienie bezpieczeństwa publicznego
■ Policja	■ zapobieganie nielegalnej migracji
■ Służba Graniczna	■ obrona przed zagrożeniem militarnym

Przykładowe zadanie testu pisemnego otwartego.

- Zadania z luką, które polegają na uzupełnieniu luk (luki) występujących w treści zadania (zadanie na uzupełnienie).
- „Czynność sztucznego oddychania metodą usta – usta należy prowadzić z częstotliwością wdechów na minutę”.

2. Wiedza praktyczna.

- Ocenianie umiejętności praktycznych może być dokonane przy wykorzystaniu pisemnego zdania praktycznego, w którym uczeń rozwiązuje określony rzeczywisty problem, np. opracowuje algorytm zachowania się uczniów w przypadku podłożenia bomby w szkole lub algorytm udzielania pierwszej pomocy osobie nieprzytomnej.
- Ocena praktyczna może wynikać również z obserwacji wykonania przez ucznia określonego polecenia samodzielnie lub przy współpracy z innym uczniem, np. polecenie zademonstrowania na manekinie czynności sztucznego oddychania z masażem serca – samodzielnie lub we współpracy z inną osobą.

Ocenianie kształtujące (informacja zwrotna)

Ocena kształtująca to informacja o postępach w trakcie uczenia się.

Informacja zwrotna może przyjąć formę ustną lub pisemną, a składa się z czterech elementów (O. Rożewicz, tamże)

- 1) wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia,
- 2) odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia,
- 3) wskazówki – w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę,
- 4) wskazówki – w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Istotnym elementem uzyskiwania informacji zwrotnej jest ocena koleżeńska i samoocena ucznia, która może mieć formę arkusza oceny koleżeńskiej lub arkusza samooceny.

Stosowanie arkusza oceny koleżeńskiej i arkusza samooceny musi poprzedzać wyjaśnienie uczniom celu takiej oceny oraz konieczności zawierania w niej rzetelnych, obiektywnych informacji. Arkusze nie mogą dyskryminować uczniów, lecz odwrotnie – wspierać ich chęć i potrzebę analizy umiejętności i wiedzy kolegów i własnej, szczególnie przy umiejętnościach zespołowych, np. współpraca przy udzielaniu pomocy osobie poszkodowanej, ewakuacji itp.

Ocena koleżeńska i samoocena nie mogą być oceną cyfrową (na stopień).

Ocenianie ucznia z SPE

Przy ocenie ucznia z SPE obowiązuje zasada indywidualizacji. Ocena nie może wynikać wyłącznie z porównania osiągnięć ucznia o specjalnych trudnościach w uczeniu się z innymi uczniami, należy przy jej wystawieniu brać pod uwagę indywidualne osiągnięcia ucznia oraz jego zdobyte nowe umiejętności, aktywność na zajęciach i zainteresowania. Istotne jest eliminowanie stresu związanego z ocenianiem, co nauczyciel może osiągnąć stosując ocenianie kształtujące.

W stosunku do uczniów z SPE zasadnym jest przy ocenianiu:

- stosowanie testów opracowanych specjalnie dla tej grupy osób,
- stawianie zadań praktycznych z dostosowaniem do stopnia niepełnosprawności,
- wspomaganie w wypowiedziach i wystąpieniach,
- stosowanie testów oceny koleżeńskiej i samooceny niezawierających treści, które mogą być drażliwe dla danego ucznia z tytułu jego niedostosowania.

Ewaluacja oceniania.

Proces oceniania powinien stymulować wzrost wiedzy uczniów oraz dawać nauczycielowi informacje o osiągniętym poziomie wiedzy zarówno ucznia, jak i określonej grupy (klasy). Aby skutecznie monitorować ten poziom, nauczyciel winien dostosowywać swoje formy, metody i narzędzia z zakresu pomiaru wiedzy do możliwości uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz do etapu nauczania i osiągniętego już poziomu.

Proponuje się, aby proces oceniania rozpocząć od pomiaru, na początku nauki, poziomu wiedzy uczniów – teoretycznej i praktycznej wyniesionej z II etapu nauczania (szkoły podstawowej).

Pozwoli to nauczycielowi na:

- dostosowanie treści nauczania do poziomu wiedzy uczniów (pomiar sprawdzający),
- wyodrębnienie liderów grup do nauczania blokowego (pomiar różnicujący),
- wyodrębnienie uczniów o specjalnych trudnościach w uczeniu się (pomiar różnicujący).

IX. EWALUACJA PROGRAMU.

Ewaluacja pozwala na wskazanie mocnych i słabych stron programu, umożliwiając korektę dokumentu.

Ewaluację można przeprowadzić wyłącznie na poziomie szkoły (ewaluacja wewnętrzna) oraz przy pomocy podmiotu zewnętrznego (ewaluacja zewnętrzna).

Wskazane jest, aby ewaluacja wewnętrzna objęła 3 etapy:

1. ewaluacja na etapie tworzenia programu – autoewaluacja.
2. Autoewaluacja dokonywana jest przez nauczyciela opracowującego lub przystosowującego program do realnych możliwości szkoły, mająca na celu wyeliminowanie jak największej ilości błędów i jak najlepsze dostosowanie programu do realiów nauki.
3. Dobrą praktyką jest dokonanie recenzji programu przez innego nauczyciela (np. nauczającego przedmiotu, z którym jest korelowany recenzowany program) lub metodyka.
4. ewaluacja w trakcie realizacji programu (ewaluacja formatywna).
5. Podstawą do ewaluacji programu w trakcie jego realizacji są pomiary osiągnięć uczniów (ocenianie bieżące i okresowe) przez nauczyciela. Uzyskane wyniki pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a jakie w ogóle nie zostały zrealizowane. W wypadku osiągnięcia niesatysfakcjonujących wyników nauczyciel na bieżąco podejmuje decyzję o wprowadzeniu zmian, a w szczególności: dodaniu lub usunięciu pewnych metod/technik pracy, zwiększeniu liczby godzin, zrezygnowaniu z treści wykraczających poza podstawę. Przy ewaluacji programu w trakcie jego realizacji należy uwzględniać wyniki uzyskane przez uczniów z SPE.
6. Ewaluacja na koniec etapu kształcenia (ewaluacja sumatywna)
7. Ewaluacja sumatywna ma określić, jak został zrealizowany program i czy zostały osiągnięte zamierzone cele. Narzędzia, za pomocą których można to sprawdzić: ankiety, wywiady, obserwacja, analiza wytworów uczniów. Narzędzia te pozwalają na całościową ocenę programu i ewentualną jego korektę przed kolejnym etapem nauki.

Ewaluacja zewnętrzna może mieć zastosowanie wówczas, gdy nauczyciel korzysta z zewnętrznych podmiotów wspomagających proces nauczania, np. służby ratownicze i inne służby państwowe związane z bezpieczeństwem. Opinia wyrażona o programie przez takowe podmioty może mieć znaczny wpływ na jego ukierunkowanie na elementy praktyczne i zawodowe.

Sposoby i narzędzia ewaluacji

Nauczyciel winien realizować program w sposób elastyczny dostosowując jego treści, metody i formy organizacyjne do stopnia osiągnięcia w trakcie nauki celów z Podstawy programowej. Ewaluacja programu jest pierwszym krokiem do ewaluacji procesu kształcenia, sama ewaluacja programu bez następnej, istotnej i systematycznej ewaluacji procesu kształcenia nie przyniesie efektów edukacyjnych.

Istnieje szereg metod i narzędzi ewaluacyjnych, spośród których Anna Galant (Ewaluacja programu nauczania – publikacja „Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja”, (2012), Warszawa: ORE, s. 84–91-http://www.bc.ore.edu.pl/Content/336/Trendy+2+z+2012_A.+Galant.pdf) wymienia:

- model SWOT
- model action research
- klasyczny model ewaluacyjny
- model akredytacyjny
- model triangulacyjny
- model CIPP
- model socjologiczny

Stosunkowo prostym i łatwym w zastosowaniu jest model SWOT, którego zasadę obrazuje poniższy wzór:

POZYTYWNE	NEGATYWNE
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SZANSE	ZAGROŻENIA

Istotnym dla procesu ewaluacji jest rzetelny pomiar funkcjonalności programu – najprostsze narzędzia, jakie mogą mieć tu zastosowanie, to: ankiety, wywiad, obserwacja.

X. ZALECANA LITERATURA DO PRZEDMIOTU

Proponowany podręcznik

Przed rozpoczęciem nauki nauczyciel obowiązany jest wskazać (wybrać) jeden podręcznik dopuszczony przez MEN.

Propozycja podręczników dopuszczonych dla szkół ponadpodstawowych:

a) podręczniki tradycyjne

- Słoma, Jarosław (2019). *Żyję i działam bezpiecznie*. Podręcznik do edukacji dla bezpieczeństwa dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Nowa Era Spółka z o.o.,
- Breitkopf B., Cieśla M., (2019). *Edukacja dla bezpieczeństwa*. Podręcznik. Szkoła ponadpodstawowa. Klasa 1. Zakres podstawowy. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne S.A.,
- Boniek B., Kruczyński A., (2019). *Edukacja dla bezpieczeństwa*. Zakres podstawowy. Podręcznik dla szkoły ponadpodstawowej. Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o.

b) e-podręczniki

- Banaś Michał, Ochrem Sławomir (2015). *Świat pod lupą. Edukacja dla bezpieczeństwa*. Szkoła ponadgimnazjalna. Wrocław, Uniwersytet Przyrodniczy.

8. Literatura uzupełniająca:

- Kwiasowski, Zbigniew (2012). *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesności*. Kraków, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Rosa, Ryszard (2009). *Edukacja do demokracji, bezpieczeństwa i praw człowieka w początkach XXI wieku*. Siedlce, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Gromadzka-Ostrowska J., Włodarek D., Toeplitz Z. (2003). *Edukacja prozdrowotna*. Warszawa, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego.
- Siuda, Tadeusz (2007). *Kształcenie i wychowanie młodzieży na rzecz bezpieczeństwa*. Warszawa, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna.
- Cieślarczyk, Marian (2008). *Przygotowanie dzieci i młodzieży do działania w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia*. Siedlce, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kunikowski, Jerzy (2005). *Słownik podstawowych terminów wiedzy i edukacji do bezpieczeństwa*. Siedlce, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Wydawnictwa ciągłe.
- kwartalnik. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, Poznań, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa,

- kwartalnik. *Bezpieczeństwo Narodowe*. Warszawa, Wydawnictwo Biura Bezpieczeństwa Narodowego,
- kwartalnik. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*. Warszawa, Wydawnictwo Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Strony i platformy internetowe

- <https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/>
- <https://www.bbn.gov.pl/>
- <https://www.abw.gov.pl/>
- [www. Antyterroryzm.gov.pl](http://www.Antyterroryzm.gov.pl)

Akta prawne

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe – (Dz. U. z 2017 r. poz. 59),
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r., poz. 60, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami – Dz.U. 2019 poz. 1078
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dz.U. poz. 467, 2018
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół – Dz.U. 2019 poz. 639
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli – Dz.U. 2019 poz. 502
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych – Dz.U. 2019 poz. 373
- Konwencja z dnia 20 listopada 1989 r. o Prawach Dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.)
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169)
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. Nr 50, poz. 475)

- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób z Autyzmem (M.P. poz. 682)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. poz. 1591, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci (Dz. U. poz. 1635)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. poz. 1601)

Leszek Stanisław Lesiński – emerytowany oficer WP, nauczyciel i wykładowca przedmiotów związanych z ogólnie pojętym bezpieczeństwem z ponad 20-letnim stażem. Wykształcenie wyższe. Autor, współautor i recenzent programów i pakietów edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa osób i mienia. Rzecznik Polskiej Izby Ochrony. Egzaminator państwowy w zakresie zawodu technik ochrony osób i mienia. Autor planów ochrony i załączników antyterrorystycznych. Zainteresowania – problemy bezpieczeństwa osób i mienia.